

2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

Refik TURAN¹ , Hatice GEDİK² , Gülser KUTLUAY³

¹(Sorumlu yazar) Prof. Dr., Aksaray Üniversitesi, refikturan@aksaray.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8369-800X

²Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi, htcedik@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9090-7754

³Arş. Görevlisi, Aksaray Üniversitesi, gulserkty@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5368-9137

Makale Bilgisi	ÖZET
Geliş Tarihi: 25.01.2025	Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) 2024 yılında eğitim sisteminde Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM) olarak adlandırdığı yeni bir modeli uygulamaya soktuğunu ilan etmiş ve ilkököl, ortaokul ve liselerde okutulan derslerin öğretim programlarını bu yeni modele uygun olarak yeniden hazırlamıştır. Bu model kapsamında hazırlanan 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2024 SBDÖP) 2024-2025 öğretim yılından itibaren ortaokulların 5. sınıflarından başlayarak kademeli bir şekilde uygulanmaya başlamıştır. Bu araştırmanın amacı 2024 SBDÖP'nı öğretim programının temel unsurları boyutuyla 2005 ve 2017 SBDÖP ile karşılaştırmalı olarak analiz etmektir. Nitel araştırma deseninde tasarlanan bu çalışmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi sonucunda elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuş, elde edilen bulgular oluşturulan kategori ve temalar çerçevesinde karşılaştırmalı bir bakış açısıyla organize edilerek sunulmuş ve değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda on sekiz özel amaca yer verildiği, öğretim programının "birlikte yaşamak", "ortak mirasımız", "evimiz dünya", "hayatımızdaki ekonomi", "teknoloji ve sosyal bilimler" ve "yaşayan demokrasimiz" adlarını taşıyan altı öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırıldığı; kazanım kavramı yerine öğrenme çıktısı kavramının kullanıldığı ve öğretim programında toplam 71 öğrenme çıktısına yer verildiği anlaşılmıştır. Öğretim programında değer eğitimi "erdem-değer-eylem" çerçevesinde geniş yer ayrılmış ve ders kapsamında 20 değerin öğretilmesi öngörülmüştür. Önemli ölçüde "K-12 Beceriler Çerçevesi: Türkiye Bütüncül Modeli temel alınarak beceri temelli olarak tasarlanan öğretim programında, "alan becerileri", "kavramsal beceriler", "eğilimler", "sosyal-duygusal öğrenme becerileri" ve "okuryazarlık becerilerine" ayrı kategoriler kapsamında yer verilmiştir. Kavram öğretimi ve ölçme değerlendirme (öğrenme kanıtları) ile ilgili hususlara da önemli yer ayrılan öğretim programında "disiplinler arası ilişkilendirme", "beceriler arası ilişkilendirme" ve "programlar arası ilişkilendirme" olmak üzere üç türlü ilişkilendirmeye yer verilmiştir. 2024 SBDÖP'nda yine ilk defa farklılaştırılmış öğretime ve okul temelli planlamaya öğretim programının temel bir bileşeni olarak yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Anahtar Sözcükler: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM), 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programı, sosyal bilgiler eğitimi, öğretim programı
Kabul Tarihi: 16.04.2025	

© UEAD 2025

Tüm hakları saklıdır.

A Comparative Analysis on the 2024 Social Studies Curriculum

Article Information	ABSTRACT
Received: 25 January 2025	The Ministry of National Education (MoNE) announced that it will implement a new model called the Turkey Century Education Model (TCEM) in the education system in 2024 and has re-prepared the curriculum of the courses taught in primary schools, secondary schools and high schools in accordance with this new model. The 2024 Social Studies Course Curriculum (2024 SSCC) prepared within the scope of this model has been gradually implemented starting from the 5th grade of secondary schools as of the 2024-2025 academic year. The data obtained as a result of the document review were subjected to descriptive analysis and the findings were organized, presented and evaluated from a comparative perspective under the created categories and themes. As a result of the research, it was understood that eighteen specific objectives were included in the 2024 Social Studies Course Curriculum, that the curriculum was structured within the framework of six learning areas named "living together", "our common heritage", "our home is the world", "the economy in our lives", "technology and social sciences" and "our living democracy"; that the concept of learning outcome was used instead of the concept of achievement and that a total of 71 learning outcomes were included in the curriculum. In the curriculum, a large place is given to value education within the framework of "virtue-value-action" and it is envisaged that 20 values will be taught within the scope of the course. In the curriculum, which is designed as a skill-based curriculum based on the
Accepted: 16 April 2025	

© UEAD 2025

All rights reserved.

“K-12 Skills Framework: Turkey Holistic Model” to a significant extent, “field skills, “conceptual skills”, “dispositions”, “social-emotional learning skills” and “literacy skills” are given separate categories. In the curriculum, where significant place is also given to issues related to concept teaching and measurement and evaluation (learning evidence), three types of connections are included: “interdisciplinary connections”, “interskill connections” and interprogram connections”. In the 2024 SBDÖP, differentiated instruction and school-based planning are included as a basic component of the curriculum for the first time.

Keywords: Türkiye Century Education Model (TCEM), 2024 social studies course curriculum, social studies education, curriculum

DOI: 10.32960/uead.1627065

Makale Türü (Article Type): Araştırma Makalesi

Kaynakça Gösterimi: Turan, R., Gedik, H., & Kutluay, G. (2025). 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programı üzerine karşılaştırmalı bir analiz. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi (UEAD)*, 9(1), 107-134.

Citation Information: Turan, R., Gedik, H., & Kutluay, G. (2025). A comparative analysis on the 2024 social studies curriculum. *National Journal of Education Academy*, 9(1), 107-134.

1. GİRİŞ

Öğretim programı, bir dersle ilgili istendik hedeflere veya amaçlara ulaşmak için gerekli stratejileri içeren bir eylem planı veya yazılı belgedir (Tyler, 1949; Taba, 1962). Yetişek ve izlence olarak da adlandırılan öğretim programları öğrencilere dersle ilgili olarak neyin, niçin, hangi sıraya göre, nasıl ve ne kadar öğretileceğine yanıt verecek şekilde hazırlanır. Bu sorulara verilecek yanıtlar da dersin amacı, içeriği, öğrenme-öğretme süreci ve yaşantıları, eğitim durumu ve değerlendirme unsurlarını karşılamaktadır (Demirel, 2012). Öğretim programları öğrencilere kazandırılacak bilgi, beceri ve değerlerin öğretiminde ülke genelinde bir anlayış ve uygulama birliği sağlayarak standart oluşturmakta; bu da eğitim ve öğretim faaliyetlerinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine olanak yaratmaktadır.

Öğretim programlarının ülkelerin ve toplumların zaman içinde eğitim ihtiyaçlarında ve eğitimden beklentilerinde oluşan değişime paralel olarak güncellenmesi gerekir. Bunun yanında pedagoji alanında ortaya çıkan gelişmeler ve buna bağlı olarak eğitim ve öğretim faaliyetlerine hâkim olan anlayış değişiklikleri de öğretim programlarının güncellenmesini zorunlu hale getirebilmektedir. Öğretim programlarının bu ve benzeri sebeplerle güncellenmesi veya değiştirilmesi öğretimin “güncellik” ilkesi ile planlamanın “esneklik” ilkelerinin bir gereğidir. Nitekim öğretim programlarının çağın gereklerine uygun bir yapıda olması, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin başarıya ulaşmasının temel koşullarındandır.

Sosyal Bilgiler dersi ilk defa 1916 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) okutulmaya başlanmıştır (Ross, 2006; Bektaş, 2019). Bu ders sosyal ve beşerî bilimlerin, vatandaşlık eğitimi amacına yönelik olarak bir birleşimi olup insanın toplumsal ve fiziksel çevresiyle etkileşimini konu edinmektedir (Barr, Barth & Shermis, 2013; Doğanay, 2008). Bu ders kapsamında sade ve anlaşılır bilgilerle çocuklara toplumsal hayata uyum sağlamaları, toplumun bir bireyi ve sosyal birer varlık olduklarının fark ettirilmesi amaçlanır (İnan, 2014).

Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi’nin başından itibaren uzunca bir süre ilkökul, ortaokul ve liselerde tek disiplin anlayışı uygulanmış ve bu çerçevede tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi kazandırmaya yönelik konular ayrı dersler halinde okutulmuştur. Sosyal Bilgiler dersi ABD’den eğitim sistemi ile ilgili incelemeler yapmak üzere davet edilen eğitim uzmanlarının hazırladıkları raporların da etkisiyle 1968-1969 öğretim yılından itibaren ilkökullarda, 1973-1974 öğretim yılından itibaren ise ortaokullarda okutulmaya başlanmıştır. 1985-1986 öğretim yılından itibaren ortaokullarda okutulmakta olan Sosyal Bilgiler dersi kaldırılarak yerine Millî Tarih, Millî Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgileri dersleri okutulmaya başlanmıştır. Bu durum 1998 yılına kadar devam etmiş, 1997 yılında zorunlu temel eğitimin sekiz yıla çıkarılması üzerine

ilkokul ve ortaokul bütünlüğünü temel alan öğretim programlarının hazırlanması gündeme gelmiş ve bu çerçevede Millî Tarih ve Millî Coğrafya dersleri kaldırılarak ilköğretim okullarının 4.-7. sınıflarında Sosyal Bilgiler dersinin okutulmasına karar verilmiştir. Bu doğrultuda hazırlanan ve 4.-7. sınıf müfredat bütünlüğünü esas alan yeni öğretim programı 1998-1999 öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlamıştır (Bektaş & Turan, 2022).

Millî Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) 2004 yılında eğitim sisteminde yapılandırmacı anlayışı temel almaya karar vermesi üzerine ilk ve ortaöğretimde okutulan derslerin öğretim programları bu anlayışa göre yeniden hazırlanmıştır. Bu kapsamda Sosyal Bilgiler dersi için de yeni bir öğretim programı hazırlanarak 2005-2006 öğretim yılından itibaren kademeli bir şekilde uygulanmaya başlamıştır (MEB, 2004; MEB, 2005). Bu öğretim programı 2017 yılına kadar uygulanmış, aynı yıl yerini 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'na (SBDÖP) bırakmıştır. Bu öğretim programı 2017-2018 öğretim yılından itibaren 5. sınıflardan başlayarak kademeli bir şekilde uygulanmıştır (MEB, 2017). Son olarak 2024 yılında MEB, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM) olarak adlandırdığı yeni bir modeli uygulamaya koyduğunu ilan ederek ilkokul, ortaokul ve liselerde okutulan dersler için bu modele uygun yeni öğretim programları hazırlamıştır. Bu çerçevede Sosyal Bilgiler dersi için hazırlanan yeni öğretim programı 2024-2025 öğretim yılında ortaokul 5. sınıftan başlayarak kademeli bir şekilde uygulamaya konulmuştur (MEB, 2024c).

Türkiye'de Sosyal Bilgiler dersinin okutulmaya başlandığı 1968 yılından, 2005 SBDÖP'nin uygulanmasına kadar geçen süreçte uygulanan öğretim programları davranışçı yaklaşıma uygun olarak hazırlanmıştır. Davranışçı yaklaşıma göre hazırlanan öğretim programları incelendiğinde dersin genel amaçları, ünite ve konu başlıkları ile hedef davranışların öğretim programlarının temel unsurları durumunda olduğu görülmektedir (MEB, 1998). Bu öğretim programlarında açıklamalar bölümünde programın uygulanmasıyla ilgili hususlar ile derslerde kullanılacak araç, gereç ve materyallerin listeleri vb. ek materyallere yer verilmektedir. 2005 yılından itibaren uygulamaya konulan öğretim programları yapılandırmacı anlayışa uygun olarak hazırlanmış olup, bu öğretim programlarında dersin genel amaçları ve öğrenme kazanımlarının /öğrenme çıktılarının yanı sıra ders kapsamında öğretilecek beceriler, değerler, kavramlar, ölçme ve değerlendirme/öğrenme çıktıları vb. öğretim programının temel unsurları olarak kabul edilmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı MEB tarafından hazırlanarak 2024-2025 öğretim yılında ortaokulların 5. sınıflarından başlayarak kademeli bir şekilde uygulanmaya başlayan 2024 SBDÖP'nin öğretim programının temel unsurları boyutuyla 2005 ve 2017 SBDÖP ile karşılaştırmalı olarak analiz edilmesidir. Konuyla ilgili literatür incelendiğinde Türkiye'de yapılandırmacı anlayışa geçildikten sonra uygulanmaya başlayan öğretim programlarını farklı boyutlarıyla inceleyen pek çok araştırmanın yapıldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu çalışmalara bakıldığında 2005 SBDÖP'nin bir bütün olarak veya farklı boyutlarıyla kendinden önce uygulanan programlarla karşılaştırmalı olarak veya öğretmen, öğrenci ve diğer eğitimcilerin görüşleri doğrultusunda inceleyen (Yapıcı & Demirdelen, 2007; Dilmaç, 2008; Doğanay, 2008; Ersoy & Kaya, 2009; Gömleksiz & Bulut, 2006; Gömleksiz & Cüro, 2011; Hotaman, 2008; Kılınç, Çoban & Akşit, 2015; Kurtdede Fidan, 2013; Memişoğlu, 2012; Memişoğlu & Tarhan, 2016; Mutluer, 2013; Ünal & Başaran, 2010; Yıldız & Kılıç, 2018) ve 2017 SBDÖP'ni farklı boyutlarıyla kendinden önce uygulanan programlarla karşılaştırmalı olarak veya öğretmen, öğrenci ve diğer eğitimcilerin görüşleri doğrultusunda inceleyen (Can, 2019; Çakmak, Kaçar & Akgün, 2023; Çoban & Akşit, 2018; Demirci,

2019; Dursun, 2019; Esen Aygün, 2019; İnce & Yavuz, 2018; Kök, 2020; Köksal, 2019; Öztürk & Kafadar, 2020; Pekuslu, 2019; Selvi, 2018; Taş & Kiroğlu, 2017; Tonga, 2019; Turan, 2018a; Turan, 2018b; Turan, 2020; Tonga, 2019; Uğur, Keskin & Şenel, 2022; Yalçın & Tural, 2023; Yıldız & Kılıç, 2018) ve daha sınırlı sayıda da olsa 2024 SBDÖP'nı farklı boyutlarıyla inceleyen (Karakaş & Akbaş, 2024; Önger & Duman, 2024; Tosun & Gökçe, 2024; Turan, 2024; Yıldırım & Çalışkan, 2024) çalışmalardan oluştuğu anlaşılmaktadır.

2. YÖNTEM

Nitel araştırma deseninde tasarlanan bu çalışmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar.” (Yıldırım & Şimşek, 2003, s. 140). Bu çalışmada araştırmanın temel yazılı materyalleri olarak MEB tarafından hazırlanan 2005, 2017 ve 2024 SBDÖP ile TYMM'nin esaslarının ayrıntılı olarak açıklandığı ve tüm öğretim programlarının temel ortak paydasını oluşturan TYMM Öğretim Programları Ortak Metni (Ortak Metin) (MEB, 2024a) başlıklı dokümanlardan yararlanılmıştır. Doküman incelemesi sonucunda öğretim programlarından elde edilen veriler betimsel analize tabi tutulmuş elde edilen bulgular oluşturulan kategori ve temalar kapsamında karşılaştırmalı bir bakış açısıyla organize edilerek sunulmuş ve değerlendirilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Öğretim Programının Temel Yaklaşımı

Türkiye’de eğitim sisteminde 2005 yılından itibaren yapılandırmacı yaklaşımın temel alınmaya başlanmasıyla birlikte öğretim programlarının diğer unsurları gibi temel yaklaşımı da değişime uğramıştır. Bu durum yapılandırmacı anlayışa göre hazırlanan ilk öğretim programı olan 2005 SBDÖP’nda da kendini göstermiştir. Öğretim programında programın öğrenci ve etkinlik merkezli, bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencilerin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alan ve çevreyle etkileşimlerine olanak sağlayan bir anlayışla hazırlandığı; vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler, sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler ve yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler şeklindeki üç temel sosyal bilgiler yaklaşımının göz önünde tutulduğu da belirtilmiştir (MEB, 2005).

2017 SBDÖP’nda programın temel yaklaşımı ve vizyonu ile ilgili daha az açıklayıcı bilgiye yer verilmekle birlikte “Programların Perspektifi” başlığı altında 2005 SBDÖP’na benzer şekilde öğretim programının “*salt bilgiyi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli sade ve anlaşılır bir yapıda*” (MEB, 2018, s. 3) hazırlandığı belirtilmiştir. Dolayısıyla gerek 2005 SBDÖP, gerekse 2017 SBDÖP’nda programın temel yaklaşımı, vizyonu ve perspektifi gibi başlıklar altında yer alan açıklamalardan bu öğretim programlarının yapılandırmacı anlayışa uygun, bilgi, beceri ve değer kazandırmayı amaçlayan bir yapıda hazırlandıkları anlaşılmaktadır. 2005 SBDÖP’nda vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler, sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler ve yansıtıcı düşünce olarak sosyal bilgiler anlayışlarına yer verildiği halde, 2017 SBDÖP’da sadece sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler ve yansıtıcı düşünce olarak sosyal bilgiler anlayışlarına yer verilmiştir.

2024 SBDÖP da diğer öğretim programları gibi TYMM’nin bir bileşeni olarak hazırlanmış olup bu modelin temel yaklaşımını yansıtmaktadır. TYMM’nin açıklandığı ortak metinde modelin farklı tanımlarına yer verilmekle birlikte aşağıda belirtilen ifadeler modeli en güzel şekilde açıklamaktadır:

“Bütüncül eğitim yaklaşımı esas alınarak oluşturulan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, çok yönlü bir varoluşu gerçekleştirme çabasıdır. Bu model; insanın fitri özelliklerini koruma ve geliştirmeyi, karakterini olgunlaştırmayı, şahsiyet bütünlüğünü oluşturmayı merkeze alarak insanın kendi yeteneklerini ve potansiyelini gerçekleştirmeyi ve toplum ile insan arasında akılcı ve ahlaki bir uyum oluşturmayı hedefler.” (MEB, 2024a, s. 11).

2024 SBDÖP’nda öğretim programının hazırlanmasında izlenen genel yaklaşım ile ilgili açıklamalar bölümünde öğretim programının bireye toplumsal konularda ihtiyaç duyduğu becerilerin kazandırılması amacıyla geliştirildiği açıklanmakta ve sosyal bilgiler öğretiminin temel ilkeleri olan sosyal bilimlerin bakış açısı, disiplinler arası yapı, yerellik-ulusallık-evrensellik ve değişim ve süreklilik gibi hususlara yer verildiğinin altı çizilmiştir. Öğretim programında ayrıca Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler ve Yansıtıcı Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler yaklaşımlarının esas alındığı belirtilmiştir.

3. 2. Dersin Özel Amaçları

2005 SBDÖP’nda dersin genel amaçlarına 17 madde halinde yer verilmiştir. Bu amaçlar incelendiğinde, yerellik-ulusallık-evrensellik ve bilgi-beceri-değer dengelerinin gözetildiği, sosyal bilgilerin kendine özgü disiplinler arası yapısının yanı sıra vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler, yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler ve sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler yaklaşımlarını yansıttığı anlaşılmaktadır.

2017 SBDÖP’nda 2005 programında yer alan “*Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.*” şeklindeki amaç çıkarılarak yerine “*Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları*” ve “*Millî ve manevi değerler ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri.*” şeklinde iki yeni amaç eklenmiştir. Bu değişiklikler öğretim programında yer alan amaçların genel yapısında çok önemli bir değişiklik yaratmamıştır.

Aşağıda 2017 ve 2024 SBDÖP’nda yer verilen özel amaçlar tablo halinde gösterilmiştir.

Tablo 1. 2017 ve 2024 SBDÖP’nda Yer Verilen Dersin Özel Amaçları

2017 SBDÖP	2024 SBDÖP
“1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,”	“1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip, lâik, demokratik, millî, manevî ve bunlarla uyumlu evrensel değerleri yaşatmaya istekli etkin vatandaşlar olarak yetişmeleri,”
“2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,”	“10. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda bir lider olarak Atatürk’ün ve Türk milletinin gösterdiği fedakârlık ve dayanışmadan yola çıkarak millî birliğin önemine yönelik çıkarımda bulunmaları,”
“4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,”	“8. Türk milletinin insanlığın ortak mirasına katkılarını, Türk tarihini, kültürünü, millî ve manevî değerlerimizi bilen ve yaşayan ortak kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi konusunda sorumluluk sahibi bireyler olmaları,”
“5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekân algılama becerilerini geliştirmeleri,”	“4. Yaşadığı çevrenin ve ülkemizin doğal çevre özelliklerini tanımaları, doğa ve insan arasındaki etkileşimi çözümlemeleri ve doğal kaynakları koruma sorumluluğuna sahip olmaları,”
“8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,”	“14. Ekonominin temel kavramlarından yola çıkarak ekonomik faaliyetler ve üretimin millî kalkınmadaki rolünü çözümlemeleri,”
“11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,”	“15. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin toplumsal hayata etkilerini değişim ve süreklilik açısından yorumlayabilmeleri,”

"13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,"	"16. Sosyal bilimlere ilişkin metodolojik bilgiye sahip bireyler olarak toplumsal sorunlara ilişkin strateji ve çözüm üretmeleri," "17. Toplumsal sorunlara yönelik sosyal bilimlerin araştırma ve inceleme yöntemlerini kullanarak fikir ve çözüm üretmeleri,"
"14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,"	"12. Demokratik katılımın öneminin farkında olmaları, yakın çevrelerinden başlayarak demokratik katılım süreçlerini deneyimlemeleri," "13. Demokratik katılımın gerekliliğinin farkında olmaları ve yakın çevrelerinden başlayarak demokratik katılım süreçlerini geliştirmeleri,"
"18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması,"	"2. Kendini tanıyan ve gelişime açık bireyler olarak toplumsal rollerine ilişkin bilgi sahibi olmaları ve toplumsal birliğin sürdürülmesine katkıda bulunmaları,"
"3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,"	"3. Etkili iletişim becerilerine sahip olmaları ve toplumsal birliğin sürdürülmesine yönelik olumlu iletişim becerileri geliştirmeleri,"
"6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,"	"5. Sürdürülebilir bir yaşam için yerelden küresele insanın doğal ve beşerî çevre etkileşimini sorgulamaları,"
"7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,"	"6. Ülkemizde afetlerin etkilerinin azaltılması konusunda yapılması gerekenlere ilişkin öngörde bulunmaları,"
"9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,"	"7. Ülkemizin bölgesel ve küresel sorunların çözümünde üstlendiği rolün önemini yorumlamaları,"
"10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,"	"9. Türk tarihinin geçmişten bugüne taşıdığı devlet geleneğinin bugünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli olduğuna ilişkin çıkarımda bulunmaları,"
"12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlaki gözetmeleri,"	"11. Cumhuriyetin Türk milletine siyasi, sosyal ve kültürel katkılarını yorumlamaları,"
"15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,"	"18. Öğrenme ve araştırma süreçlerinde bilişim teknolojilerini etkin bir şekilde kullanmaları ve dijital ortamlarda güvenlik ve gizliliğe ilişkin farkındalık kazanmaları amaçlanmaktadır."
"16. Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,"	
"17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,"	

Kaynak: MEB, 2005; MEB, 2018

2024 SBDÖP'nda da 18 özel amaca yer verilmiştir. Bu amaçlar incelendiğinde 2017 programında yer alan 9 amaca hiç yer verilmediği, 11 amaca ise bir miktar değiştirilerek yer verildiği görülmektedir. Bu öğretim programında daha önceki öğretim programında bulunmayan 7 yeni amaç eklenmiştir. Öğretim programında sosyal bilgilerin kendine özgü disiplinler arası yapısını yansıtacak şekilde farklı sosyal bilim disiplinleriyle ilgili amaçların yanı sıra güncel ve gündemde bir konu olan afetle ilgili amaca da yer verilmiştir. Beceri temelli bir yaklaşımla ifade edilen genel amaçlarda yerellik-ulusallık-evrensellik dengesi gözetilmiş, ayrıca "vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler", "sosyal bilim olarak sosyal bilgiler" ve "yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler" şeklindeki her üç sosyal bilgiler geleneğini yansıtan amaçlara yer verilmiştir.

3. 3. Öğrenme Alanları

Öğrenme alanı kavramı ilk olarak 2005 yılında yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan öğretim programlarında kullanılmış ve öğretim programında *"birbiri ile ilişkili beceri, tema, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği öğrenmeyi organize eden bir yapı"* (MEB, 2005) olarak tanımlanmıştır. Bu öğretim programında öğrenme alanları Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) Sosyal Bilgiler Ulusal

Konseyi (National Council for the Social Studies - NCSS) bireyin çevresiyle etkileşiminden hareketle belirlediği öğrenme alanları temel alınarak belirlemiştir. NCSS tarafından belirlenen öğrenme alanları şunlardır: Kültür, Zaman, Süreklilik ve Değişim, İnsanlar, Yerler, Çevreler, Bireysel Gelişim ve Kimlik, Bireyler, Gruplar ve Kurumlar, Güç, Otorite ve Yönetişim, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Bilim, Teknoloji ve Toplum, Küresel Bağlantılar, Vatandaşlık İdealleri ve Uygulamaları (NCSS, 2024). 2005 SBDÖP, bu öğrenme alanlarından bazılarının isim ve içeriklerinde değişiklikler gerçekleştirilerek alınan 9 öğrenme alanı temelinde yapılandırılmıştır. Bunlar: Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Zaman, Süreklilik ve Değişim, Bilim, Teknoloji ve Toplum, Küresel Bağlantılar ve Güç, Yönetim ve Toplum ve Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler (sadece 4. ve 5. sınıfta) isimli öğrenme alanlarıdır. Bu öğrenme alanlarından Zaman, Süreklilik ve Değişim “*tüm insanlık tarihi, zaman, mekân ve kronoloji içerdiği için diğer bütün öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmiş olup*” program tablosunda bağımsız bir öğrenme alanı olarak yer verilmemiştir.

2017 SBDÖP’nda öğrenme alanları boyutunda önemli ölçüde 2005 SBDÖP’na bağlı kalınmakla birlikte bu programda yer alan Zaman, Süreklilik ve Değişim, Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler ile Güç, Yönetim ve Toplum öğrenme alanlarına yer verilmemiş; buna karşılık programa önemli ölçüde Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler ile Güç, Yönetim ve Toplum öğrenme alanlarının içeriğine sahip olan Etkin Vatandaşlık isimli yeni bir öğrenme alanı eklenmiştir. Öğretim programında Zaman, Süreklilik ve Değişim isimli bir öğrenme alanına yer verilmemiş ancak öğretim programının uygulanmasıyla ilgili açıklamalar bölümünde zaman, süreklilik ve değişimin, kazanımların gerçekleştirilmesinde dikkate alınması gereken sosyal bilgiler öğretiminin temel ilkelerinden birisi olduğu ifade edilmiştir (MEB, 2018).

2024 SBDÖP kendinden önceki iki programdan farklı isimler taşıyan 6 öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırılmış olup, şunlardır: Birlikte Yaşamak, Ortak Mirasımız, Evimiz Dünya, Hayatımızdaki Ekonomi, Teknoloji ve Sosyal Bilimler ve Yaşayan Demokrasimiz. Bu öğrenme alanları NCSS tarafından belirlenen temalarla genel olarak benzerlik gösterse de öğrenme alanı sayısını azaltmak için içerik birleştirmeleri yapıldığı, ayrıca tema isimlerinin olduğu gibi alınmayarak daha özgün bir isimlendirme yolunun tercih edildiği anlaşılmaktadır. Bu öğretim programında da zaman, süreklilik ve değişime bir öğrenme alanı olarak yer verilmemiş ancak öğretim programının genel tasarımı dikkate alındığı şu sözlerle ifade edilmiştir: “*İçerikte bireyin hem kendi hayatı hem de yaşadığı çevre ve toplum ile ilişkisini geçmişten günümüze değişim ve süreklilik bağlamında ele alan bir yapı oluşturulmuştur.*” (MEB, 2024b, s. 4).

Aşağıda 2005, 2017 ve 2024 SBDÖP’nda yer verilen öğrenme alanları tablo halinde gösterilmiştir.

Tablo 2. 2005, 2017 ve 2024 SBDÖP’nda Yer Verilen Öğrenme Alanları

Sıra	2005 SBDÖP	2017 SBDÖP	2024 SBDÖP
1	Birey ve Toplum	Birey ve Toplum	Birlikte Yaşamak
2	Kültür ve Miras	Kültür ve Miras	Ortak Mirasımız
3	İnsanlar, Yerler, çevreler	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Evimiz Dünya
4	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Hayatımızdaki Ekonomi
5	Zaman, Süreklilik ve Değişim		
6	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Teknoloji ve Sosyal Bilimler
7	Küresel Bağlantılar	Küresel Bağlantılar	Yaşayan Demokrasimiz
8	Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Etkin Vatandaşlık	
9	Güç, Yönetim ve Toplum		

Kaynak: MEB, 2005; MEB, 2018; MEB, 2024b

Tablo 2’de de görüldüğü gibi 2017 SBDÖP’nda 2005 programında yer alan Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Üretim, dağıtım ve Tüketim ve Küresel Bağlantılar öğrenme alanı olduğu gibi korunurken Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler ile Güç, Yönetim ve Toplum öğrenme alanlarının yerine Etkin Vatandaşlık öğrenme alanına yer verilmiştir. 2024 SBDÖP’nda ise daha önceki programlarda yer alan Birey ve Toplum öğrenme alanı Birlikte Yaşamak, Kültür ve Miras öğrenme alanı Ortak Mirasımız, İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı Evimiz Dünya, Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı Hayatımızdaki Ekonomi, Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı Teknoloji ve Sosyal Bilimler, Küresel Bağlantılar öğrenme alanı Evimiz Dünya; 2005 SBDÖP’nda yer alan Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler ve Güç, Yönetim ve Toplum öğrenme alanları ile 2017 SBDÖP’nda yer alan Etkin Vatandaşlık öğrenme alanları ise Yaşayan Demokrasimiz ve bir ölçüde de Birlikte Yaşamak öğrenme alanlarıyla karşılanmıştır.

3. 4. Kazanımlar/Öğrenme Çıktıları

Türkiye’de öğretim programlarında “kazanım” kavramı ilk defa yapılandırmacı anlayışa geçildikten sonra, o zamana kadar davranışçı anlayışa göre hazırlanan öğretim programlarında kullanılan “hedef davranış” kavramının yerine kullanılmaya başlanmıştır. Nitekim 2005 SBDÖP’nda da kazanımlara yer verilmiş ve “*öğrenen için eğitim yoluyla planlanarak öğrenme-öğretme süreci sonunda ulaşılması beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerler bütünü*” (MEB, 2005) olarak tanımlanmıştır. Bu öğretim programının yerine uygulanmaya başlanan 2017 SBDÖP’nda da öğrenme kazanımlarına yer verilmiştir. 2024 SBDÖP’nda “öğrenme kazanımı” yerine “öğrenme çıktısı” kavramı kullanılmaya başlanmış ve “*öğrenme yaşantıları sonunda öğrenciye kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri ve becerilerin süreç bileşenleri*” (MEB, 2024b: 12) olarak tanımlanmıştır. Öğretim programında öğrenme çıktılarının kavramsal beceriler, alan becerileri, bu beceriler ile ilişkili olan okuryazarlık becerileri, sosyal-duygusal öğrenme becerileri, eğilimler ve değerlerin bütüncül bir biçimde ele alınması ile yapılandırıldığı belirtilmiştir (MEB, 2024b).

2005, 2017 ve 2024 SBDÖP’nda yer verilen öğrenme kazanımı/ öğrenme çıktı sayıları aşağıda tablo halinde gösterilmiştir.

Tablo. 3. 2005, 2017 ve 2024 SBDÖP’nin Öğrenme Kazanımı/ Öğrenme Çıktısı Sayıları

Öğrenme Alanı	4. Sınıf			5. Sınıf			6. Sınıf			7. Sınıf		
	2005	2017	2024	2005	2017	2024	2005	2017	2024	2005	2017	2024
Birey ve Toplum	6	5		4	4		6	5		6	4	
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	8	6		8	5		7	4		5	4	
Kültür ve Miras	6	4		6	5		9	5		8	5	
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	7	5		7	6		6	6		5	6	
Küresel Bağlantılar	4	4		6	4		5	4		6	4	
Bilim, Teknoloji ve Toplum	6	5		6	5		5	4		4	4	
Güç, Yönetim ve Toplum	4			5			5			5		
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	5			5								
Etkin Vatandaşlık		4			4			6			4	
Birlikte Yaşamak			3			3			3			3
Evimiz Dünya			3			4			3			2
Ortak Mirasımız			3			3			4			3
Yaşayan Demokrasimiz			3			4			3			4
Hayatımızdaki Ekonomi			3			3			3			2
Teknoloji ve Sosyal Bilimler			2			2			2			3
Okul Temelli Planlama												

TOPLAM	46	33	17	47	33	19	43	34	18	39	31	17
---------------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

Kaynak: MEB, 2005; MEB, 2018; MEB, 2024b.

Tablo 3'te de görüldüğü üzere, 2005 SBDÖP'nda 4. sınıf düzeyinde 46, 5. sınıf düzeyinde 47, 6. sınıf düzeyinde 43, 7. sınıf düzeyinde ise 39 kazanıma yer verilmişken; 2017 SBDÖP'da kazanım sayıları sırasıyla 33, 33, 34, 31'e; 2024 SBDÖP'nda ise 17, 19, 18 ve 17'ye düşürülmüştür. Başka bir ifadeyle 2005 SBDÖP'da toplam kazanım sayısı 175 iken 2017 SBDÖP'da 131'e, 2024 SBDÖP'da ise (öğrenme çıktısı olarak) 71'e indirilmiştir. 2005, 2017 ve 2024 SBDÖP'nda ders için her eğitim öğretim yılında haftada 3 saat olmak üzere toplam 108 ders saati ayrılmıştır. Öğretim programında ayrıca “okul temelli planlama” için her sınıf düzeyinde yıllık 5 ders saati ayrılmıştır.

3. 5. Değer Eğitimi: Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi

2005 SBDÖP'nda yapılandırmacı yaklaşımın da bir yansıması olarak, değer eğitimi programının temel unsurlarından birisi olarak kabul edilmiş; değer kavramının yanı sıra belli başlı değer öğretim yaklaşımları olan değer açıklamak, ahlaki muhakeme ve değer analizi yöntemleri hakkında detaylı açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir. Bu öğretim programında aile birliğine önem verme, adil olma, bağımsızlık, barış, özgürlük, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverlik olmak üzere 21 değere yer verilmiştir.

2017 SBDÖP'nda, değer eğitiminin programın merkezine yerleştirildiği belirtilmiş ve adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik olmak üzere 18 değere yer verilmiştir. Programda ayrıca bu değerlerden adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik “kök değerler” olarak kabul edilmiştir.

TYMM'de değer eğitimi, erdem-değer-eylem çerçevesi olarak formüle edilen geniş bir çerçevede ele alınmıştır. Modelde kişilik yapısının temel taşlarından birisi olarak nitelendirilen değer insanın kendisi ve çevresiyle ilişkilerinde duygu, düşünce ve davranışlarını biçimlendirdiği, kişinin varoluşsal olarak anlam kazanmasına, hayata anlam katmasına, kendi içinde ahenkli olmasına, ahlaklı ve erdemli bir kişilik yapısı kazanmasına ve dolayısıyla tekâmülüne hizmet ettiği vurgulanmaktadır (MEB, 2024a, s. 54). Modelde, erdem ise kişilerin yaşantıları sonucu geliştirdikleri değerler aracılığıyla ulaşılabilecek “kişiliğin güçlü yanları” olarak tanımlanmaktadır. Bu boyutuyla modelin ana hedefi; “*eylemlerden değerlere, değerlerden erdemli insana, erdemli insandan ise nihai hedef olan ‘huzurlu aile ve toplum’ ile ‘yaşanabilir çevrede huzurlu insana’ ulaşmaktır.*” (MEB, 2024a, s. 5). Modelde değerler, her bir değer kapsamında sergilenmesi hedeflenen eylemler ile bu eylemlerin kazandırılmasında yararlanılabilecek yaklaşım ve yöntem önerilerinin yer aldığı Erdem-Değer-Eylem tablolarına da yer verilmiştir.

2024 SBDÖP'nda değer eğitime verilen önem şu şekilde ifade edilmiştir:

“Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın temel öğelerinden biri de toplumsal hayat için vazgeçilmez olarak ifade edilebilecek değerlerdir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı doğası gereği değerler eğitiminin işe koşulduğu bir yapıya sahiptir. Bu minvalde “erdem değer-eylem” çerçevesinde yer alan değerler, öğrenme yaşantıları sürecinde işe koşulmuştur. Öğretim programında sosyal-duygusal öğrenme becerileri, okuryazarlık becerileri ve değerler gibi programlar arası bileşenler öğrenme-öğretme uygulamaları ile ilişkilendirilerek verilmiştir. Tüm bu süreçle sosyal bilgiler derslerinin bütüncül, dikkat çekici, anlaşılır ve günlük hayat ile bağlantılı bir biçimde öğretilmesi amaçlanmıştır.” (MEB, 2024b, s. 5).

2024 SBDÖP’nda değer kazandırmada uygun yaşantıların taşıdığı önemden hareketle değerlere dayalı katılımcı sınıf ortamlarının oluşturulmasının ve bu ortamların okul kültürü ile desteklenmesinin önemine vurgu yapılmıştır. Programda ayrıca öğretmenlerin değer öğretim sürecinde ihtiyaca göre değer açıklama, değer analizi, eylem yolu ile öğrenme, ahlaki ikilem gibi farklı yaklaşımları işe koşması ve okul dışı öğrenme ortamlarından yararlanmaları önerilmektedir (MEB, 2024b). Bu öğretim programında 20 değere yer verilmiştir. Bu değerlerden saygı, sorumluluk ve adalet, diğer bütün değerlerle yoğun kesişim noktaları bulunan “çatı değerler” olarak kabul edilirken; tasarruf, sabır, mahremiyet, mütevazilik, sağlıklı yaşam ve çalışkanlık “insani değerler”; sevgi, dostluk, özgürlük, dürüstlük, vatanseverlik, yardımseverlik ve aile bütünlüğü “aile ve sosyal çevreye ilişkin değerler”; temizlik, duyarlılık, estetik ve merhamet ise “fiziksel çevreye ilişkin değerler” olarak sınıflandırılmıştır (MEB, 2024a).

2005, 2017 ve 2024 SBDÖP’nda yer verilen değerler aşağıda tablo halinde gösterilmiştir.

Tablo.4. 2005, 2017 ve 2024 SBDÖP’nda Yer Verilen Değerler

2005 SBDÖP	2017 SBDÖP	2024 SBDÖP
1. Aile Birliğine Önem Verme	1. Aile Birliğine Önem Verme	1. Aile Bütünlüğü
2. Adil Olma	2. Adalet	2. Adalet
3. Bağımsızlık	3. Bağımsızlık	
4. Barış	4. Barış	
5. Bilimsellik	5. Bilimsellik	
6. Çalışkanlık	6. Çalışkanlık	3. Çalışkanlık
7. Dayanışma	7. Dayanışma	
		4. Dostluk
8. Duyarlılık	8. Duyarlılık	5. Duyarlılık
9. Dürüstlük	9. Dürüstlük	6. Dürüstlük
10. Estetik	10. Estetik	7. Estetik
	11. Eşitlik	
11. Hoşgörü		
		8. Mahremiyet
		9. Merhamet
12. Misafirperverlik		
		10. Mütevazilik
13. Özgürlük	12. Özgürlük	11. Özgürlük
		12. Sabır
14. Sağlıklı Olmaya Önem Verme		13. Sağlıklı Yaşam
15. Saygı	13. Saygı	14. Saygı
16. Sevgi	14. Sevgi	15. Sevgi
17. Sorumluluk	15. Sorumluluk	16. Sorumluluk
	16. Tasarruf	17. Tasarruf
18. Temizlik		18. Temizlik
19. Vatanseverlik	17. Vatanseverlik	19. Vatanseverlik
20. Yardımseverlik	18. Yardımseverlik	20. Yardımseverlik

Kaynak: MEB, 2005; MEB, 2018; MEB, 2024b

Tablo 4’te de görüldüğü gibi 2017 SBDÖP’nda, 2005 SBDÖP’nda bulunan hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme ve temizlik değerlerine yer verilmemiş, buna karşılık 2005 programında yer verilmeyen eşitlik ve tasarruf değerleri eklenmiştir. Böylece 2005 SBDÖP’nda 20 değere yer verilmişken bu sayı 2017 programında 18’e düşürülmüştür. 2024 SBDÖP’nda bir önceki öğretim programında yer alan bağımsızlık, barış, bilimsellik, dayanışma, eşitlik değerlerine yer verilmemiş buna karşılık dostluk, mahremiyet, merhamet, mütevazilik, sabır, sağlıklı yaşam (2005 programında sağlıklı olmaya önem verme) ve temizlik değerleri eklenmiştir.

3. 6. Beceri Eğitimi: K-12 Beceriler Çerçevesi Türkiye Bütüncül Modeli

Türkiye’de K-12 okullarında okutulan derslerin öğretim programlarında beceri eğitiminin programın temel bir unsuru olarak görülerek yer verilmesi, yapılandırmacı anlayışa geçilmesiyle birlikte başlamıştır. Bu anlayışa göre hazırlanan 2005 SBDÖP’da beceri eğitimine ilk defa sistemli bir şekilde yer verilmiştir. Bu öğretim programında ders ayrımı olmaksızın tüm derslerin kapsamında yer verilen 9 temel becerinin yanı sıra 6’sı da alana özgü beceri olmak üzere 15 beceriye yer verilmiştir. Öğretim programında yer verilen temel beceriler; eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim, araştırma, problem çözme, karar verme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik ve Türkçe’yi doğru, etkili ve güzel kullanma becerileri; derse özgü alan becerileri ise gözlem, sosyal katılım, empati, mekân algılama, değişim ve sürekliliği algılama, zaman ve kronolojiyi algılama becerileridir. Bu öğretim programında ayrıca beceri kavramı ile ilgili kuramsal bilgilerin yanı sıra programda doğrudan kazandırılması hedeflenen beceriler olan bilimsel genelleme yapma, harita okuma ve atlas kullanma, girişimcilik, araştırma, çıkarımda bulunma, sosyal katılım, yaratıcılık, iletişim, grafik hazırlama, tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme, tarihsel empati, zaman ve kronolojiyi algılama, problem çözme, karar verme ve kalıp yargıları fark etme becerileriyle ilgili ayrıntılı bilgiler ve örneklere yer verilmiştir. 2005 SBDÖP’da her sınıf düzeyinde ayrı ayrı olmak üzere öğrenme alanları kapsamında doğrudan verilecek beceriler tablo halinde gösterilmiş; ayrıca kazanım tablosu üzerinde de doğrudan verilecek beceriler gösterilerek öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmiştir.

2017 SBDÖP’nda Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi’nde (TYÇ) belirtilen anadilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, inisiyatif alma ve girişimcilik, kültürel farkındalık ve ifade şeklindeki sekiz yetkinlik açıklanmış ve ayrıca ders kapsamında kazandırılması hedeflenen 27 beceriye yer verilmiştir. Bu beceriler şunlardır: Araştırma, çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, dijital okuryazarlık, eleştirel düşünme, empati, finansal okuryazarlık, girişimcilik, gözlem, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, iletişim, işbirliği, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, kanıt kullanma, karar verme, konum analizi, medya okuryazarlığı, mekân algılama, öz denetim, politik okuryazarlık, problem çözme, sosyal katılım, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, Türkçe’yi doğru, güzel ve etkili kullanma, yenilikçi düşünme, zaman ve kronolojiyi algılama (MEB, 2018).

TYMM’de beceriler çerçevesi çok geniş ve ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Modelde Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi’nde belirtilen yeterlilikleri kazanmış; ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe, yükseköğretime ve hayata hazır öğrenciler yetiştirmek amaçlandığı ifade edilmiştir (MEB, 2024a). TYMM çerçevesinde hazırlanan öğretim programlarında beceriler çerçevesi önceki öğretim programlarına kıyasla oldukça geniş tutulmuş olup önemli ölçüde K-12 Beceriler Çerçevesi Türkiye Bütüncül Modeli’ne dayandırılmıştır. Öğretim programlarında alan becerileri, kavramsal beceriler ve eğilimlerin yanı sıra “programlar arası bileşenler” olarak sosyal-duygusal öğrenme becerileri ile okuryazarlık becerilerine ve ayrıca beceriler arası ilişkilere yer verilmiştir. TYMM öğretim programlarında beceri çerçevesini oluşturan beceri türleri ve eğilimler aşağıda tablo halinde (Tablo 5) gösterilmiştir.

Tablo. 5. 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Beceriler Çerçevesi

Kavramsal Beceriler	Alan Becerileri	Eğilimler	Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri	Okuryazarlık Becerileri
Temel Beceriler	Türkçe	Benlik Eğilimleri	Benlik Becerileri	Bilgi
Bütünleşik beceriler	Matematik	Sosyal Eğilimler	Sosyal Yaşam Becerileri	Dijital
Üst Düzey Düşünme Becerileri	Fen Bilimleri Sosyal Bilimler	Entelektüel Eğilimler	Ortak/Birleşik Beceriler	Finansal Görsel Kültür Vatandaşlık Veri Sürdürülebilirlik Sanat

Kaynak: MEB, 2024a

Tablo 5’te de görüldüğü üzere TYMM öğretim programlarında beceri çerçevesi kavramsal beceriler, alan becerileri, eğilimler, sosyal-duygusal öğrenme becerileri ve okuryazarlık becerilerinden oluşmaktadır. Kavramsal beceriler kendi içinde temel beceriler, bütünleşik beceriler ve üst düzey düşünme becerileri olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Modelde Türkçe, matematik, fen bilimleri ve sosyal bilimler olmak üzere dört türlü alan becerisi tanımlanmıştır. Modelde yer verilen eğilimler kendi içinde benlik eğilimleri, sosyal eğilimler ve entelektüel eğilimler; sosyal-duygusal öğrenme becerileri ise benlik becerileri, sosyal yaşam becerileri ve ortak/birleşik beceriler olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Modelde 9 çeşit okuryazarlık becerisine yer verilmiş ve şu şekilde ifade edilmiştir: Bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık, görsel okuryazarlık, kültür okuryazarlığı, vatandaşlık okuryazarlığı, veri okuryazarlığı, sürdürülebilirlik okuryazarlığı, sanat okuryazarlığı.

Aşağıda TYMM öğretim programlarında yer verilen beceri kategorileri açıklanmış ve bu kategorilerde yer alan beceriler belirtilmiştir.

3. 6.1. Alan Becerileri

Alan becerilerine ayrı bir kategori olarak ve kapsamlı bir şekilde ilk defa TYMM öğretim programlarında yer verilmiştir. Modelde Türkçe, matematik, fen bilimleri ve sosyal bilimler olmak üzere dört kategoride alan becerileri belirlenmiş ve her kategoride belirlenen alan becerilerinin alt basamaklarını oluşturan süreç bileşenlerine ayrı ayrı tablolar halinde yer verilmiştir. Modelde sosyal bilimler alan becerileri kategorisinde zamanı algılama ve kronolojik düşünme becerisi, kanıta dayalı sorgulama ve araştırma becerisi, tarihsel empati becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi, sosyal katılım becerisi, girişimcilik becerisi, mekânsal düşünme becerisi, coğrafi sorgulama becerisi, coğrafi gözlem ve saha çalışması becerisi, harita becerisi, tablo, grafik, şekil ve/veya diyagram becerisi, mantıksal muhakeme becerisi, felsefi sorgulama becerisi, felsefi muhakeme becerisi, düşünce ortaya koyma becerisi, eleştirel sosyolojik düşünme becerisi ve tarihsel sorun analizi ve karar verme becerisi olmak üzere on yedi beceriye yer verilmiştir (MEB, 2024a).

Farklı sosyal ve beşeri bilim disiplinlerinden alınan konuları bütünleştiren bir ders olan sosyal bilgiler dersi, öğretim programında ise bu alan becerilerinden coğrafi sorgulama becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi, girişimcilik, harita becerisi, kanıta dayalı sorgulama ve araştırma becerisi, mekânsal düşünme becerisi, sosyal katılım becerisi, tablo, grafik, şekil ve diyagram becerisi ve tarihsel empati becerisine yer verilmiştir (MEB, 2024b).

3. 6.2. Kavramsal Beceriler

Daha önceki öğretim programlarında yer verilmeyen kavramsal becerilere ilk defa TYMM öğretim programlarında yer verilmiştir. Modelde kavramsal beceriler *“karmaşık bir süreç gerektirmeden edinilen ve gözlenebilen temel beceriler ile soyut fikirleri ve karmaşık süreçleri eyleme dönüştürürken zihinsel faaliyetlerin bir ürünü olarak kullanılan bütünleşik ve üst düzey düşünme becerileri”* (MEB, 2024a, s. 14) şeklinde tanımlanmıştır. Kavramsal beceriler temel beceriler, bütünleşik beceriler ve üst düzey düşünme becerileri olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Temel Beceriler: Temel beceriler, karmaşık bir süreç gerektirmeden edinilebilen, gözlenebilir eylemleri ifade etmektedir. Örneğin sayı saymak, okumak, yazmak, çizmek, bulmak, seçmek, belirlemek, işaret etmek, ölçmek, sunmak, çevirmek, kaydetmek vb.

Bütünleşik Beceriler: Süreç modellemesi yapılabilen eylemler anlamında olup TYMM öğretim programlarında çelişki giderme, gözlemleme, özetleme, çözümleme, sınıflandırma, bilgi toplama, karşılaştırma, sorgulama, genelleme, çıkarım yapma, gözleme dayalı tahmin etme, mevcut bilgiye/veriye dayalı tahmin etme, yapılandırma, yorumlama, yansıtma, muhakeme (akıl yürütme), değerlendirme, tartışma, mantıksal denetleme ve sentezleme olmak üzere 20 adet bütünleşik beceriye yer verilmiştir.

Üst Düzey Düşünme Becerileri: Bütünleşik becerilerden en az ikisini içeren ve çok boyutlu zihinsel süreçler gerektiren eylemleri ifade etmektedir. Temel ve bütünleşik beceriler aralarında herhangi bir aşamalılık ilişkisi bulunmaksızın üst düzey düşünme becerilerinin hayata geçirilmesi için gerekli alt yapıyı oluştururlar. TYMM’de karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme olmak üzere üç üst düzey düşünme becerisine yer verilmiştir (MEB, 2024a). Ortak metinde bütünleşik beceriler ve üst düzey düşünme becerileri ile bu becerilerin alt basamaklarını oluşturan süreç bileşenleri de belirlenerek tablolar halinde gösterilmiştir.

2024 SBDÖP’nda farklı sınıf düzeyi ve öğrenme alanlarında olmak üzere bilgi toplama, çıkarım yapma, çözümleme, genelleme, karşılaştırma, özetleme, sorgulama, tartışma, tümdengelsel akıl yürütme, yansıtma, yapılandırma ve yorumlama kavramsal becerilerine yer verilmiştir. Bu kavramsal becerilerin bazılarını farklı sınıf düzeyi veya öğrenme alanlarında olmak üzere birden fazla yer verilmiştir.

3. 6.3. Eğilimler

TYMM öğretim programlarında eğilimlere ilk defa öğretim programlarının temel unsurlarından birisi olarak yer verilmiştir. Modelde eğilim; *“kişinin sahip olduğu becerileri gerekli durumlarda niyet, duyarlılık, isteklilik ve değerlendirme öğeleri doğrultusunda nasıl kullandığı ile ilgili zihinsel örüntüler”* ve *“becerilerin eyleme dönüştürülmesinde ihtiyaç duyulan yatkınlık”* (MEB, 2024a, s. 20) olarak tanımlanmaktadır. Eğilimler, becerilerin eyleme dönüştürülme biçimini doğrudan etkileyerek bu görevin gerçekleşmesine katkıda bulunmakta, başka bir ifadeyle kişilerin becerileri sergilemelerinde tetikleyici bir rol oynamaktadır. TYMM öğretim programlarında benlik eğilimleri, sosyal eğilimler ve entelektüel eğilimler olmak üzere üç tür eğilime yer verilmiştir. Aşağıda bu eğilimler kısaca açıklanmıştır.

Benlik Eğilimleri: Kişinin içsel özelliklerini ve kişiliğini, sergileyeceği becerilere yansıtması anlamına gelmektedir. Öğretim programlarında merak, bağımsızlık, azim ve kararlılık, kendine inanma (öz yeterlilik) ve kendine güvenme (öz güven) olmak üzere beş adet benlik eğilimine yer verilmiştir (MEB, 2024a).

Sosyal Eğilimler: Kişinin içsel özelliklerini ve kişiliğini, sosyal bir ortam içerisinde sergileyeceği becerilere yansıtması anlamına gelmektedir. TYMM öğretim programlarında empati, sorumluluk, girişkenlik, güven ve oyunseverlik olmak üzere beş adet sosyal eğilim tanımlanmıştır (MEB, 2024a).

Entelektüel Eğilimler: Kişinin zihinsel ve düşünsel birikimlerini sergileyeceği becerilere yansıtması anlamını taşımaktadır. TYMM öğretim programlarında uzmanlaşma, odaklanma, yaratıcılık, gerçeği arama, açık fikirlilik, analitik düşünme, sistematik olma, soru sorma, şüphe duyma, eleştirel bakma ve özgün düşünme olmak üzere on bir adet entelektüel eğilim tanımlanmıştır (MEB, 2014a).

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda her sınıf ve öğrenme alanlarında konunun özelliğine göre yukarıda belirtilen her üç kategorideki eğilimlere öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmek suretiyle yer verilmiştir.

3. 6.4. Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri

Sosyal-duygusal öğrenme becerileri ilk defa TYMM öğretim programlarında programın temel bir unsuru olarak kabul edilerek yer verilmiştir. Modelde sosyal-duygusal öğrenme becerileri “kişinin kendisi ve çevresi ile olumlu ilişkiler kurabilmesi, duygularını yönetebilmesi, empati yapabilmesi, dolayısıyla sağlıklı bir benlik geliştirebilmesi için gerekli olan beceriler” (MEB, 2024a, s. 51) olarak tanımlanmış ve benlik becerileri, sosyal yaşam becerileri ve ortak/birleşik beceriler olmak üzere birbiri ile ilişkili üç adet sosyal-duygusal öğrenme beceri setine yer verilmiştir.

Benlik Becerileri: Kişinin ihtiyacı olan kişisel kaynakları geliştirerek kullanabilmesi anlamını taşımaktadır. Öğretim programlarında kendini tanıma (öz farkındalık becerisi), kendini düzenleme (öz düzenleme becerisi) ve kendine uyarlama (öz yansıtma becerisi) olmak üzere üç adet benlik becerisi tanımlanmıştır (MEB, 2024a).

Sosyal Yaşam Becerileri: Kişinin toplumsal hayata etkin olarak katılabilmesi ve gündelik hayatta karşılaştığı problemleri çözebilmek için ihtiyaç duyduğu becerilerdir. Öğretim programlarında iletişim, işbirliği ve sosyal farkındalık olmak üzere üç tür sosyal yaşam becerisine yer verilmiştir (MEB, 2024a).

Ortak/Birleşik Beceriler: Ortak/birleşik beceriler, benlik becerileri ile sosyal yaşam becerilerinin kesişim noktasında yer alarak bu iki beceriyle birlikte sosyal-duygusal öğrenme becerilerinin yapısını oluşturmaktadır. TYMM öğretim programlarında uyum, esneklik ve sorumlu karar verme olmak üzere üç ortak/ birleşik beceri tanımlanmıştır. Ortak metinde her üç kategorideki sosyal-duygusal öğrenme becerilerinin süreç bileşenlerine tablolar halinde yer verilmiştir.

2024 SBDÖP'nda yukarıda belirtilen her üç kategorideki sosyal-duygusal öğrenme becerilerine, öğrenme alanlarıyla ilişkilendirmek suretiyle yer verilmiştir. Her öğrenme alanında birden fazla sosyal-duygusal öğrenme becerisine yer verilebildiği gibi, aynı beceriye farklı öğrenme alanlarında olmak üzere birden fazla olarak da yer verilmiştir.

3. 6.5. Okuryazarlık Becerileri

Okuryazarlık becerisi, öğrencilerin temel konu alanlarıyla ilgili olarak karşılaştıkları problemleri tanımlama, yorumlama ve çözme sürecinde bilgi ve becerilerini kullanma, analiz etme, mantıksal çıkarımlar yapma ve etkili iletişim kurma yeterlilikleri (PISA, 2016) şeklinde tanımlanabilir. 2005 SBDÖP'nda yer verilen beceriler arasında okuryazarlık becerisi bulunmazken, 2017 SBDÖP'da ayrı bir kategori altında olmasa da okuryazarlık becerilerine ilk defa yer verilmiştir. Bu öğretim programında

kazandırılması öngörülen 27 beceri arasında çevre okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, medya okuryazarlığı ve politik okuryazarlık olmak üzere yedi okuryazarlık becerisi de yer almaktaydı. Ancak okuryazarlık becerilerine ilk olarak TYMM öğretim programlarında ayrı bir kategori halinde ve programın temel bir unsuru halinde yer verilmiştir. Modelde okuryazarlık becerisi “*bireylerin karmaşık sistemleri anlama ve bu sistemler arasındaki ilişkileri görebilme yeteneği*” (MEB, 2024a, s. 55) şeklinde tanımlanmış ve sistem düşüncesi ile birlikte ayrı bir kategori olarak ele alınarak programın temel bir bileşeni haline getirilmiştir. TYMM kapsamındaki öğretim programlarında bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık, görsel okuryazarlık, kültür okuryazarlığı, vatandaşlık okuryazarlığı, veri okuryazarlığı, sürdürülebilirlik okuryazarlığı ve sanat okuryazarlığı olmak üzere 9 okuryazarlık becerisine yer verilmiştir. Ortak metinde her bir okuryazarlık becerisinin farkındalık, işlevsellik ve eylemsellik olmak üzere üç düzeyde süreç bileşenlerine de yer verilmiştir (MEB, 2024a).

2024 SBDÖP’nda okuryazarlık becerilerine öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilerek yer verilmiştir. Her öğrenme alanında birden fazla okuryazarlık becerisine yer verilirken, aynı okuryazarlık becerisine de birden fazla öğrenme alanında yer verilmiştir. Bu çerçevede öğretim programında en fazla yer verilen okuryazarlık becerisi görsel okuryazarlık (24) olup bunu sırasıyla bilgi okuryazarlığı (23), dijital okuryazarlığı (20), kültür okuryazarlığı (6), vatandaşlık okuryazarlığı (5), sürdürülebilirlik okuryazarlığı (4), veri okuryazarlığı (3), finansal okuryazarlık (2) ve sanat okuryazarlığı (2) izlemektedir.

3. 7. Kavram Öğretimi

2005 SBDÖP’da kavram öğretimi programın temel unsuru olarak görülerek kavram ve kavram öğretimi ile ilgili kuramsal bilgilerin yanı sıra her sınıf düzeyinde öğretilecek kavramların listesine, kavram öğretiminde kullanılabilecek anlam çözümleme tabloları (AÇT), kavram ağları ve kavram haritaları hakkında bilgi ve örnekler yer verilmiştir. Öğretim programında her sınıf düzeyinde öğretilmesi gereken kavramlar “giriş”, “gelişme” ve “pekiştirme” olmak üzere üç düzeyde listelenmiştir. Bunun yanında kazanım tablosunun açıklamalar sütununda da her bir üniteye öğretilmesi gereken kavramlar gösterilmiştir (MEB, 2005). 2017 SBDÖP’da kavram öğretimiyle ilgili olarak sadece öğretim programının uygulanmasında dikkat edilecek hususlar içerisinde kavram öğretiminde sınıflamalar ve farklı kavram öğretimi yaklaşımlarının dikkate alınması ve anlam karmaşası, kavram karmaşası ve kavram yanlışlarının giderilmesine yardımcı olunmasına dikkat çekilmekle yetinilmiştir (MEB, 2018).

2024 SBDÖP’nın içerik çerçevesi boyutunda her sınıf ve öğrenme alanı düzeyinde 4 ile 13 arasında değişen sayıda anahtar kavrama yer verilerek öğretmenlerin derslerini bu anahtar kavramlar çerçevesinde yapılandırmaları öngörülmüştür. Aşağıda bu anahtar kavramlar tablo halinde gösterilmiştir.

Tablo 6. 2024 SBDÖP’nda İçerik Çerçevesi Kapsamında Yer Verilen Anahtar Kavramlar

Öğrenme Alanı	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf
Birlikte Yaşamak	Bireysel özellik, İlgili alan, Sosyal bilgiler, Toplumsal birlik	Birlik ve beraberlik, Dayanışma, Grup, Hak, Kültür, Rol, Saygı, Sorumluluk, STK, Yardımlaşma	Birlik ve beraberlik, Dil, Din, Gelenek ve görenek, Grup, Hak, Kültür, Millî değer, Rol, Sanat, Sorumluluk, Tarih, Toplum	Davranış, Etkili iletişim, Fırsat eşitliği, Grup, İletişim, Kitle iletişim, Özel gereksinim, Sosyal hayat, Toplum, Tutum

Evimiz Dünya	Doğal çevre unsuru, Harita, Harita anahtarı, Navigasyon (yol uygulamaları)	AFAD, Afet, Beşerî çevre, Coğrafya, Doğal çevre, Göreceli konum, Komşu devlet, Sınır	Beşerî çevre, Doğal çevre, Göç, Göreceli konum, İklim, Kültürel iş birliği, Mutlak konum, Nüfus, Türk Dünyası	Değişim, Dış politika, Girişimcilik, Küreselleşme, Küresel sorunlar
Ortak Mirasımız	Kültür, Millî kültür, Ortak miras, Sanat	Avcı-toplayıcı toplum, Medeniyet, Milat, Ortak miras, UNESCO, Yerleşik hayat	Balbal, Destan, Gök Tengri, Hicret, İslamiyet, Kâğıt, Konargöçer, Töre	Cihad, Fetih, Gaza, İskan, İstimalet
Yaşayan Demokrasimiz	Cumhuriyet, Dayanışma, Demokratik katılım, Millî Mücadele	Cumhuriyet, Demokrasi, Etkin vatandaşlık, Millî egemenlik, Katılım, Çoğulculuk, Hukukun üstünlüğü	Dijital vatandaşlık, Hukuk, Kamuoyu, Medya, Sivil toplum kuruluşu (STK), Siyasi parti	Demokratik devlet, Genel oy ilkesi, Hukuk devleti, Kuvvetler ayrılığı, Kuvvetler birliği, Laik devlet, Siyasi parti, Sosyal devlet, Yargı, Yasama, Yürütme.
Hayatımızdaki Ekonomi	Doğal kaynak, İstek, İhtiyaç, Rezerv, Bilinçli tüketim, Üretim-dağıtım-tüketim	Bütçe, Gelir, Gider, Ekonomik faaliyet, Sürdürülebilirlik, Tasarruf	Doğal kaynak, Ekonomik faaliyet, Meslek, Pazarlama, Tasarım, Üretim-dağıtım-tüketim, Yatırım	Ekonomi, Kalkınma, Üretim-dağıtım-tüketim, Yatırım
Teknoloji ve Sosyal Bilimler	Bilim insanı, Dijital güvenlik, Dijital Mahremiyet, Siber zorbalık	Dijital ayak izi, Genel ağ, E-ticaret, Teknoloji	Emek, Fikir, Fikrî mülkiyet, İletişim, Marka, Patent, Telif, Tescil, Ulaşım	Bilimsel etik, Gelecek, Problem, Sosyal bilimler, Önerme, Toplum

Kaynak: MEB 2024b

Tablo 6’da da görüldüğü gibi öğretim programının içerik çerçevesinde ilgili öğrenme alanı kapsamındaki konuları en iyi şekilde temsil eden temel kavramlara “anahtar kavram” olarak yer verilmiştir. Bu anahtar kavramların Sosyal Bilgiler dersinin disiplinlerarası yapısının bir yansıması olarak Sosyoloji, Coğrafya, Tarih, Antropoloji, Etnoğrafya, Siyaset Bilimi, Hukuk, Ekonomi, Bilişim Teknolojileri vb. farklı disiplinler ile ilgili oldukları görülmektedir. Programın sarmal yapısının bir yansıması olarak bazı kavramlara aynı öğrenme alanlarının farklı sınıf düzeylerinde tekrar yer verilmiştir.

Öğretim programında “öğrenme-öğretme yaşantıları” boyutunun “temel kabuller”, “ön değerlendirme”, “köprü kurma”, “öğrenme-öğretme uygulamaları” ve “farklılaştırma (zenginleştirme, destekleme)” aşamalarında da yeri geldikçe gerek öğrenilmesi veya bilinmesi gereken kavramlar belirtilerek, gerekse kavram öğretim tekniklerine vurgu yapılmak suretiyle kavram öğretimine yer verilmiştir. Öğretim programında “öğrenme-öğretme uygulamaları” bölümünde kavram haritası, kavram karikatürleri gibi farklı kavram öğretim tekniklerinden yararlanılması önerilmektedir. Yine programın “öğrenme kanıtları (ölçme ve değerlendirme)” bölümünde de kavram haritası ve kavram ağı gibi kavram öğretim tekniklerinden birer değerlendirme aracı olarak da yararlanılması önerilmektedir.

3. 8. İlişkilendirmeler

Öğretim programlarında ilişkilendirmelere farklı düzeylerde yer verilebilmektedir. 2005 SBDÖP’da “üniteler arası ilişkilendirme” (ders içi), “dersler arası ilişkilendirme” ve “ara disiplinlerle ilişkilendirme” olmak üzere üç türlü ilişkilendirmeye yer verilmiştir. Dersler arası ilişkilendirme boyutunda ilgili konuyla

ilgileri ölçüsünde yeri geldikçe Türkçe, Matematik ve Fen ve Teknoloji Bilgisi dersleri kazanımlarıyla ilişkilendirme yapılmıştır. Ara disiplinlerle ilişkilendirme ise öğretim programında ara disiplin olarak yer verilen afet eğitimi, girişimcilik, insan hakları ve vatandaşlık, kariyer bilinci geliştirme ve rehberlik ve psikolojik danışma, özel eğitim, sağlık kültürü ve Atatürkçülük ile ilgili konularla yapılmıştır. Öğretim programında ayrıca gazete kupürlerinden yararlanma ve müze ile eğitime ilişkin yönergeler de dersin ilgili kazanımlarıyla ilişkilendirilmiştir (MEB, 2005). 2017 SBDÖP’nda herhangi bir ilişkilendirmeye yer verilmemiştir.

2024 SBDÖP’nda disiplinler arası ilişkilendirme, beceriler arası ilişkiler ve programlar arası ilişkilendirmelere yer verilmiştir. Bu öğretim programında disiplinler arası ilişkilendirme ile öğrencilere farklı disiplinlerin konu alanları arasında bağlantılar kurma, çoklu bakış açıları geliştirme ve karmaşık problemlere çözümler bulma becerileri kazandırılması amaçlanmıştır. Programda farklı sınıf düzeyleri ve öğrenme alanları kapsamındaki konularla ilgileri ölçüsünde Hayat Bilgisi, İnsan Hakları, Vatandaşlık ve Demokrasi, Fen Bilimleri, Türkçe, Görsel Sanatlar, Beden Eğitimi ve Oyun, Matematik, Bilişim Teknolojileri ve Yazılım ve Teknoloji ve Tasarım dersleriyle ilişkilendirme yapılmıştır.

Beceriler arası ilişkilendirme ile beceri geliştirme sürecinde kullanılan kavramsal beceri, alan becerisi ve bu becerilere ait bütünleşik beceriler ile aynı disiplinin diğer alan becerileri ve bütünleşik becerileri ilişkilendirilmiştir. Böylece öğrenme çıktılarında doğrudan yer verilmeyen bu beceriler sürece dâhil edilerek üst düzey düşünme becerilerinin de gelişimi desteklenmiştir (MEB, 2024a). 2024 SBDÖP’nda beceriler arası ilişkilendirme kapsamında coğrafi içerikli tablo, grafik, şekil ve diyagram becerisi, çıkarım yapma, eleştirel düşünme, harita, harita okuma, kanıta dayalı ürün oluşturma ve paylaşma, karar verme, karşılaştırma, problem çözme, sınıflandırma, sıralama, tarihsel empati, zamanı algılama ve kronolojik düşünme becerileri ile ilişkilendirmeler yapılmıştır.

Programlar arası ilişkilendirme ise sosyal-duygusal öğrenme becerileri, okuryazarlık becerileri ve değerler gibi programlar arası bileşenler ile öğrenme-öğretme uygulamalarının ilişkilendirilmesi anlamına gelmektedir. Öğretim programında bu yolla sosyal-duygusal öğrenme becerileri, değerler ve okuryazarlık becerileri öğrenme-öğretme yaşantıları ile doğrudan ilişkilendirilerek eğitim-öğretimin etkin ve ayrılmaz bir unsuru hâline getirilmiştir. Programlar arası ilişkilendirmeye sosyal bilgiler derslerinin daha bütüncül, dikkat çekici, anlaşılır ve günlük hayat ile bağlantılı bir biçimde öğretilmesi amaçlanmıştır (MEB, 2024b).

3. 9. Öğrenme Kanıtları: Ölçme ve Değerlendirme

Türkiye’de yapılandırmacı anlayışa göre hazırlanan ilk öğretim programı olan 2005 SBDÖP’da yapılandırmacı anlayışa dayalı yeni ölçme ve değerlendirme anlayışının öğretmenler tarafından doğru anlaşılmasını ve uygulanmasını sağlamak için konuyla ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Programda değerlendirmenin öğrenmenin ayrılmaz bir parçası olduğu, ünitelerin yapısına uygun ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemlerinin seçilmesi, geleneksel yöntemlerle süreç odaklı alternatif değerlendirme yöntemlerinin bir arada kullanılmasının gereği vb. hususlara vurgu yapılmış, ayrıca alternatif ölçme ve değerlendirme araçları tanıtılmıştır.

2017 SBDÖP’nda “Öğretim programlarında ölçme ve değerlendirme yaklaşımı” başlığı altında yedi madde halinde ölçme ve değerlendirme uygulamalarına yön veren ilkeler sıralanmıştır. Burada ölçme ve değerlendirme çalışmalarının öğretim programının tüm bileşenleri ile uyumunun sağlanması ve kazanım ve açıklamalarının sınırlarının esas alınması, tercih edilen ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemlerinde

teknik ve akademik standartlara uyulması, ölçme sonuçlarının tek başına değil, izlenen süreçlerle birlikte bütünlük içinde ele alınması, öğrencinin akademik gelişiminin tek bir yöntem veya teknikle ölçülüp değerlendirilmemesi, sadece bilişsel ölçümlerin yeterli görülmeyip, çok odaklı ölçme ve değerlendirmenin esas alınması ve süreç odaklı değerlendirmenin kullanılması gibi hususlara dikkat çekilmiştir (MEB, 2018).

TYMM öğretim programlarında ölçme ve değerlendirme, hem öğretimin bir parçası hem de öğretimi tamamlayan bir süreç olarak kabul edilmiş ve “öğrenme kanıtları” olarak adlandırılmıştır. Modelde özetle ölçme ve değerlendirmenin eğitim-öğretim sürecinde taşıdığı önem vurgulanarak ölçme ve değerlendirme faaliyetlerinin öğretim sürecini destekleyici, geri bildirim sağlayan yapıcı ve beceri odaklı olarak planlanması, öğrencilerin değerlendirme sürecine dahil edilmesi, ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin öğrencilerin farklılıklarına göre çeşitlendirilmesi, ölçme ve değerlendirme sonuçlarının şeffaf ve anlaşılır bir şekilde paydaşlarla paylaşılması gibi hususların altı çizilmektedir (MEB, 2024a). 2024 SBDÖP’nda da ortak metinde belirtilen ölçme ve değerlendirme esas ve ilkeleriyle uyumlu bir şekilde derslerde bütüncül yaklaşıma uygun olarak süreç odaklı değerlendirme araçlarının kullanılması, öğrencilerin farklı beceri alanlarında farklı düzeylerde gelişim gösterebileceği göz önünde bulundurularak öğrenme sürecinin bir bütün olarak değerlendirilmesi vb. önerilere yer verilmiştir (MEB, 2024b). Öğretim programında her sınıf düzeyinde ve öğrenme alanlarında ayrı ayrı olmak üzere öğrenme kanıtları başlığı altında öğretmenlere konuyla ilgili ölçme ve değerlendirme uygulama önerilerine, ön değerlendirme başlığı altında ise öğrencilerin ön değerlendirme sürecinde kullanılabilecek etkinlik örneklerine yer verilmiştir.

3. 10. Farklılaştırılmış Öğretim: Destekleme ve Zenginleştirme

Aynı sınıfta öğrenim gören öğrencilerin önceki öğrenme yaşantıları, ön bilgileri, hazır bulunuşluk düzeyleri, ilgileri, öğrenme hızları ve kapasiteleri gibi pek çok açıdan farklı özellikler taşıdıkları gerçeği öğrenme-öğretim sürecinin planlanması aşamasında bu durumun dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır. Farklılaştırılmış öğretim, aynı sınıfta bulunan öğrencilerin her birinin benzersiz öğrenme ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak uygulanan bir stratejidir. Farklılaştırılmış öğretim, farklı öğrenme seçeneklerinin kullanıldığı, öğrenenlerin farklı hızlarda çalıştığı ve ilgi ve ihtiyaçlarına uygun farklı göstergelerle değerlendirildiği sınıflar anlamına gelmektedir. Bu sınıflarda öğretmen farklı öğrencilerin farklı ihtiyaçları olduğunu kabul eder ve içerik edinme, fikirleri anlamlandırma ve her öğrencinin etkili bir şekilde öğrenebilmesi için ürünler geliştirme noktasında farklı alternatifler planlar (Tomlinson, 2001). Farklılaştırılmış öğretimde öğretmen içerik, süreç ve ürün boyutlarını farklılaştırarak öğrencilerin potansiyellerini en iyi şekilde gerçekleştirebilmelerine olanak sağlayan öğrenme ortamları oluşturur (MEB, 2024a).

Gerek 2005 SBDÖP’da, gerekse 2017 SBDÖP’da farklılaştırılmış eğitimle ilgili herhangi bir hususa yer verilmemiştir. TYMM öğretim programlarında sınıf düzeyinden daha ileride olan öğrenciler için “zenginleştirme”, sınıf düzeyinin gerisinde olan öğrenciler için ise “destekleme” adı altında iki farklılaştırma stratejisine yer verilmiştir. Akranlarına göre daha ileri düzeyde olan öğrenciler için tasarlanan zenginleştirme stratejisi ile bu öğrencilere genişletilmiş ve derinlemesine öğrenme fırsatları sağlanarak bilgi ve becerilerini mümkün olan en üst düzeyde geliştirilmesi amaçlanmış ve program içerik, süreç ve ürün boyutunda zenginleştirilmiştir. Öğrenme sürecinde daha fazla zaman ve tekrara ihtiyaç duyan öğrenciler için geliştirilen destekleme stratejisinde ise programın içerik, süreç, ürün ve öğrenme ortamlarında buna yönelik alternatif düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (MEB, 2024a).

Ortak metinde zenginleştirme ve destekleme ile ilgili olarak tablolar halinde içerik, süreç, ürün ve öğrenme ortamı olmak üzere dört boyutta öğrenme için evrensel tasarım ilkeleri ile bireyselleştirme öğelerinden oluşan önerilere yer verilmiştir. 2024 SBDÖP'nın "program tablosu" bölümünde ise öğretmenlere yönelik olarak her sınıf ve öğrenme alanı düzeyinde zenginleştirme ve destekleme başlıkları altında farklılaştırma önerilerine yer verilmiştir.

3. 11. Okul Temelli Planlama

Okul temelli planlamaya ilk defa TYMM öğretim programlarında yer verilmiştir. Modelde zümre öğretmenler kurulu tarafından kararlaştırılmış olmak kaydıyla, ders kapsamında gerçekleştirilecek araştırma ve gözlem, sosyal etkinlikler, proje çalışmaları, yerel çalışmalar, okuma etkinlikleri vb. etkinlikler için ders saati ayrılmış ve bu durum öğretim programlarında okul temelli planlama olarak nitelendirilmiştir. Bu uygulamayla öğretmenlere belli ölçüde de olsa özerklik tanınmıştır. Ortak metinde okul temelli planlama çalışmalarının 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, Türk Millî Eğitimi'nin Temel İlkeleri, öğretim programlarının genel amaçları ile öğrenme çıktılarına uygun olarak eğitim öğretim yılı içinde planlanarak yıllık planlarda gösterilmesi, yürütülecek faaliyetlerde öğrenci katılımının desteklenmesi, yaparak ve yaşayarak öğrenmeye olanak tanınması ve böylece öğrencinin bütüncül gelişiminin desteklenmesine vurgu yapılmıştır (MEB, 2024a). 2024 SBDÖP'da okul temelli planlama etkinlikleri için her sınıf düzeyinde yılda 5 ders saati ayrılmıştır (MEB, 2024b).

3. 12. Öğretim Programının Genel Tasarımı

2005 SBDÖP'da yapılandırmacı öğrenme anlayışına uygun olarak hazırlanan ilköğretim programı olduğu için yeni anlayışın gerektirdiği kavram ve unsurlar hakkında öğretmenlerin farkındalık, bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi de amaçlandığından oldukça kapsamlı bir kılavuz niteliğinde hazırlanmıştır. Bu kapsamda öğretim programlarına ilk defa giren kavramlar olan öğrenme alanı, kazanım, değer, beceri, kavram ve yeni anlayışın gerektirdiği ölçme ve değerlendirme anlayışına ilişkin temel bilgi, araç-gereç ve uygulama örneklerine geniş yer ayrılmıştır. Bu öğretim programında her sınıf ve öğrenme alanı düzeyinde düzenlenen kazanım tablosu üzerinde ünite adı, kazanımlar, kazanımlarla ilişkilendirilmiş derslerde kullanılabilecek etkinlik ve materyal önerileri; ders içi, dersler arası, ara disiplin ve diğer konu ve yönergelerle ilişkilendirmeler, ünite kapsamında doğrudan verilecek değer ve beceriler, uygulanabilecek ölçme ve değerlendirme önerileri ve öğretmenlere uygulama sürecinde ışık tutacak konuyla ilgili başka açıklamalara yer verilmiştir. Dolayısıyla bu programda sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik olarak ders planı örneği sunulmuştur. Bu yönüyle değerlendirildiğinde 2005 SBDÖP'nın hem kapsam hem de işlevsellik açısından nitelikli bir öğretim programı olduğu söylenebilir.

2017 SBDÖP'nda 2005 programında yer alan programın unsurları ve uygulanmasıyla ilgili detaylı bilgiler çıkarılmış, kazanım tablosu ise sadeleştirilmiştir. Bu öğretim programında kazanım tablosu üzerinde sınıf ve öğrenme alanları düzeyinde kazandırılması öngörülen kazanımlar, değerler ve beceriler gösterilmiştir. Bunun yanında bazı kazanımların açıklama kısmında kazanımların sınırları, kazanım kapsamında vurgulanması istenen hususlar ve kazanımlarla ilgili derslerde yararlanılabilecek materyallere de dikkat çekilmiştir.

2024 SBDÖP, TYMM'nin bir bileşeni olarak hazırlanmıştır. Modelin yapısı, amaçları, temel özellikleri ve unsurları TYMM Öğretim Programları Ortak Metni başlıklı dokümanda oldukça ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. 2024 SBDÖP'nda sınıf ve öğrenme alanları düzeyinde öğrenme alanlarının amaçları,

yani öğrenme alanı kapsamında öğrenilmesi amaçlanan bilgi ve becerilere yönelik açıklamalar, ayrılan ders saati miktarı, öğrenme alanı kapsamında kazandırılacak alan becerileri, kavramsal beceriler, eğilimler; programlar arası bileşenler (sosyal-duygusal öğrenme becerileri, değerler, okuryazarlık becerileri), disiplinler arası ilişkiler, beceriler arası ilişkiler; öğrenme çıktıları ve süreç bileşenleri, içerik çerçevesi, genellemeler/ilkeler/anahtar kavramlar/semboller, öğrenme kanıtları (ölçme ve değerlendirme), öğrenme-öğretme yaşantıları (temel kabuller, ön değerlendirme süreci, köprü kurma, öğrenme-öğretme uygulamaları), farklılaştırma (zenginleştirme, destekleme) ve öğretmen yansıtımlarına yer verilmiş ve ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu öğretim programının ortak metin ile birlikte düşünüldüğünde sosyal bilgiler öğretmenlerine uygulama sürecinde ışık tutacak şekilde oldukça işlevsel hazırlandığını söylemek mümkündür.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Öğretim programının yaklaşımı; öğretim programının felsefi ve tarihi temellerinin yanı sıra psikolojiye, öğrenme teorilerine ve sosyal konulara bakış açısı ile konu alanlarını ve teorik ve pratik ilkeleri yansıtır (Ornstein, 1987). Bu açıdan değerlendirildiğinde 2024 SBDÖP'nın beceri temelli olarak, sosyal bilimlerin bakış açısı ve sosyal bilgiler dersinin disiplinler arası niteliğini yansıtacak şekilde hazırlandığı, program içeriğinin tasarımı yerel-bölgesel-ulusal ve evrensel dengesinin gözetildiği ve programın bireyin hem kendi hayatı hem de yaşadığı çevre ve toplum ile ilişkisini değişim ve süreklilik bağlamında ele alan bir yapıda oluşturulduğu söylenebilir. 2005 ve 2017 SBDÖP'nda da farklı düzeylerde de olsa benzeri hususlara vurgu yapılmakla birlikte özellikle 2017 Programı'nın vizyon ve temel yaklaşımının yeterince açık olmadığı ve dersin kendine özgü niteliklerinin göz ardı edildiği ile ilgili dile getirilen sorunların (Selvi, 2018; Turan, 2018a; Kök, 2020; Çakmak, Kaçar & Akgün, 2023). 2024 Programı'nda giderilmesine çalışılmış ve sosyal bilgilerin kendine özgü nitelikleri de vurgulanmıştır. Önger ve Duman (2024, 1332) tarafından yapılan çalışmada, etken ifadelerle yer verilmiş olması dolayısıyla "öğrenen merkezli" şeklinde değerlendirilen 2024 Programı'nda perspektif açısından yeni bir anlayışın benimsenmiş olduğu belirtilmiştir.

Öğretim programında yer verilen dersin genel veya özel amaçları da öğretim programının temel yaklaşımını ve tasarımını yansıtır. 2005 SBDÖP'nda dersle ilgili 17 özel amaca yer verilmişken, 2017 Programı'nda bu amaçlardan bir tanesi çıkarılarak, iki yeni amaç eklenmiştir. Böylece bu öğretim programında dersin özel amaçları 18'e çıkarılmıştır. Her iki öğretim programında yer verilen bu özel amaçların da genel olarak sosyal bilgiler dersinin disiplinler arası yapısını, yerel-ulusal-küresel dengesini ve sosyal bilgiler yaklaşımlarını ve değişim ve süreklilik bağlamını yansıttığı söylenebilir. Konuyla ilgili araştırmalar, dersin özel amaçlarının yeterince kapsamlı ve dengeli olduğunu ortaya koymaktadır (Doğanay, 2008; Turan, 2020). 2024 SBDÖP'nda dersle ilgili 18 özel amaca yer verilmiştir. Bu amaçların 9'u 2017 Programı'nda yer alan amaçların kısmen değiştirilmesiyle oluşturulmuştur. 7 amaç ise önceki programda bulunmayıp yeni eklenen amaçlardandır. Bu amaçlar analiz edildiğinde sosyal bilgiler dersinin kendine özgü disiplinler arası özelliğini yansıtan, yerel, ulusal ve uluslararası/küresel düzeyi kapsayan, vatandaşlık aktarımının yanı sıra öğrencilere bilimsel araştırmanın mantığını ve araştırma becerileri kazandırmaya yönelik sosyal bilimler için sosyal bilgiler ve yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilimler anlayışlarını yansıtan ve değişim ve sürekliliği göz ardı etmeyen amaçlardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Öğretim programına yeni eklenen amaçların toplumsal birliğin sürdürülmesine yönelik olumlu iletişim becerileri geliştirilmesi, insanın doğal ve beşeri çevre ile etkileşimini sorgulama, afetlerin etkisini azaltma, Türkiye'nin bölgesel ve küresel sorunların çözümünde üstlendiği rol, Türk devlet geleneğinin Türkiye

Cumhuriyeti'nin temelini oluşturması, Cumhuriyet'in Türk milletine siyasi, sosyal ve kültürel katkıları ve öğretim ve araştırma süreçlerinde bilişim teknolojilerinin etkin ve güvenli bir şekilde kullanılmasına yönelik amaçlar olduğu anlaşılmaktadır.

Öğrenme alanı kavramı Türkiye'de ilk olarak yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak hazırlanan öğretim programlarında kullanılmıştır. Türkiye'de yapılandırmacı yaklaşıma geçildikten sonra uygulanan her üç öğretim programında da yer verilen öğrenme alanları NCSS'nin belirlediği temalarla uyumluluk göstermekte olup, öğrenme alanı sayısındaki azaltım daha çok içerik birleştirmesi yoluyla gerçekleştirilmiştir. 2024 SBDÖP 6 öğrenme alanı temelinde yapılandırılmıştır. Bu öğretim programında 2005 ve 2017 öğretim programlarındaki birey ve Toplum öğrenme alanı birlikte yaşamak; kültür ve miras öğrenme alanı ortak mirasımız; insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı evimiz dünya; üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı hayatımızdaki ekonomi; bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı teknoloji ve sosyal bilimler öğrenme alanlarıyla karşılanmıştır. 2017 SBDÖP'da 2005 Programı'nda yer alan gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler ile güç, yönetim ve toplum öğrenme alanlarının birleştirilmesiyle oluşturulan etkin vatandaşlık öğrenme alanı ise 2024 SBDÖP'da yaşayan demokrasimiz öğrenme alanıyla karşılanmıştır. 2005 SBDÖP'daki zaman, süreklilik ve değişim öğrenme alanına 2017 ve 2024 öğretim programlarında bağımsız bir öğrenme alanı olarak yer verilmemekle birlikte sosyal bilgiler öğretiminin temel ilkelerinden biri olarak kazanımların tasarımı dikkate alınmıştır.

Öğrenme kazanımları “*öğrenen için eğitim yoluyla planlanarak öğrenme-öğretme süreci sonunda ulaşılmaması beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerler bütünü*” (MEB, 2005) anlamını taşımaktadır. TYMM öğretim programlarında “kazanım” kavramı yerine “öğrenme çıktısı” (ve süreç bileşenleri) kavramı kullanılmıştır. 2024 SBDÖP'nda öğrenme çıktısı, “*öğrenme yaşantıları sonunda öğrenciye kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri ve becerilerin süreç bileşenleri*” (MEB, 2024b, s. 12) şeklinde tanımlanmıştır. 2005 SBDÖP'da toplam 175 olan kazanım sayısı 2017 SBDÖP'nda 134'e, 2018 yılında gerçekleştirilen güncellenmenin ardından ise 131'e düşürülmüştür (Turan, 2018b). Kazanım sayısının fazla olması ve kazanımlar için ayrılan ders saatlerinin yetersiz olması 2005 SBDÖP'nın en çok eleştirilen yönünü oluşturmuştur (Yapıcı & Demirdelen, 2007; Ersoy & Kaya 2009; Ünal & Başaran, 2010; Memişoğlu, 2012, Yıldız & Kılıç, 2018). Konuyla ilgili yapılan araştırma sonuçları 2017 SBDÖP'nda kazanım sayısının azaltılmasının genel olarak olumlu görüldüğünü ortaya koymaktadır (Çoban & Akşit, 2018; Taş & Kiroğlu, 2018; Turan, 2018a; Can, 2019; Turan, 2020).

2024 SBDÖP'nda öğrenme çıktısı sayısı önceki iki programa oranla çok daha azaltılarak 71 olmuştur. Bu sayı kazanım/öğrenme çıktısı sayısı 2005 programındaki kazanım sayısının yaklaşık %40'ı; 2017 Programı'ndaki kazanım sayısının ise yaklaşık %54'üne karşılık gelmektedir. Bu öğretim programında öğrenme çıktısı sayısı azaltılmakla birlikte öğretim programının amaç, içerik çerçevesi, anahtar kavramlar ve öğrenme-öğretme uygulamaları gibi farklı unsurları da konu içeriğini belirleyen bileşenler durumundadır. Bu öğretim programında ayrıca öğrenme çıktılarının tamamının süreç bileşenlerine yer verilmek suretiyle 2017 SBDÖP'nın bir eksikliği (Öztürk & Kafadar, 2020) giderilmiştir.

Sosyolojik bir kavram olarak değerler, bir grubun ya da toplumun üyelerinin ortak duygu ve düşüncelerini yansıtan ve bireylerin düşünce, tutum ve davranışlarında bir ölçüt olarak ortaya çıkan genelleşmiş ahlaki inançlardır (Yazıcı, 2014, s. 211). Yapılandırmacı yaklaşıma geçildikten sonra hazırlanan sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında değer eğitimi, programın temel unsurlarından birisi olarak kabul edilmiş ve önemli bir yer ayrılmıştır. Bu doğrultuda 2005 SBDÖP'da değer eğitimine önemli

yer ayrılarak öğrenme alanları kapsamında doğrudan kazandırılacak değerler tablo halinde gösterilmiş, kazanım tablosu üzerinde de öğrenme alanları ile doğrudan verilecek değerler ilişkilendirilmiş, ancak özellikle hangi değerın nasıl kazandırılacağıının yeterince açık ve net bir şekilde belirtilmemiştir (Doğanay, 2008; Gömleksiz & Cüro, 2011; Kurt dede Fidan, 2013). 2017 SBDÖP’nda değer ile ilgili olarak yukarıda bahsedilen ayrıntılı bilgilere yer verilmezken 2005 programında yer alan hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme değerlerine yer verilmemiş; buna karşılık programa eşitlik ve tasarruf değerleri eklenmiş ve değer sayısı 20’den 18’e düşürülmüştür. 2017 SBDÖP’da değer eğitimi ile ilgili bilgiler azaltılmakla birlikte konuyla ilgili yapılan araştırmalar programın değer eğitimi boyutunun önceki programa kıyasla daha olumlu görüldüğünü ortaya koymaktadır (Turan, 2020; Uğur, Keskin & Şenel, 2022; Çakmak, Kaçar & Akgün, 2023). Ortak metinde değer eğitimine “erdem-değer-eylem çerçevesi” kapsamında yer verilmiş ve önemli yer ayrılmıştır. Bu modelin bir bileşeni olan 2024 SBDÖP’nda 20 değere yer verilmiştir. Bu değerlerin önemli kısmı 2017 Programı’nda yer alan değerler olmakla birlikte bu öğretim programındaki bağımsızlık, barış, bilimsellik, dayanışma ve eşitlik değerleri çıkarılarak yerine dostluk, mahremiyet, mütevazilik, sabır, sağlıklı yaşam ve temizlik değerleri eklenmiştir.

2005 SBDÖP’da 9’u temel 6’sı ise derse özgü olmak üzere toplam 15; 2017 SBDÖP’nda ise herhangi bir sınıflandırma yapılmaksızın 27 beceriye yer verilmiştir. 2005 SBDÖP’da beceri eğitimi ile ilgili genel kuramsal bilginin yanı sıra ayrı ayrı beceriler ve bu becerilerin kazandırılmasına yönelik de ayrıntılı bilgilere yer verilmiş; ayrıca sınıf ve öğrenme alanlarına göre doğrudan verilecek beceriler tablo halinde gösterilmiş ve kazanım tablosu üzerinde öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmiştir. Ancak bu öğretim programıyla ilgili yapılan araştırma sonuçları programın beceri boyutuna ilişkin becerilerin içerikle yeterince ilişkilendirilmemiş olması (Mutluer, 2013), becerilerin kazandırılmasına yönelik etkinlik örneklerinin bulunmayışı (Hotaman, 2008) ve doğrudan verilecek becerilerin belirtilmiş olmasının yapılandırmacı anlayışla çeliştiği (Doğanay, 2008) gibi sorunların varlığını ortaya koymuştur. 2017 SBDÖP’nda beceri eğitimiyle ilgili olarak sadece Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi’nde (TYÇ) belirtilen sekiz anahtar yetkinlik açıklanmış ve ders kapsamında kazandırılması öngörülen 27 beceri sayılmıştır. Bu beceriler kazanım tablosu üzerinde öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilerek gösterilmiştir. 2017 Programı’nda beceri boyutunda gerçekleştirilen bu sadeleştirme, konuyla ilgili yapılan araştırma sonuçlarına göre genel olarak olumlu karşılanmakla (İnce & Yavuz, 2018; Dursun, 2019; Çakmak, Kaçar & Akgün, 2023) birlikte öğretim programında sosyal ve duygusal öğrenme becerilerine (Esen Aygün, 2019) ve 21. Yüzyıl Becerilerine (Yalçın & Tural, 2023) yeterince yer verilmemesi eksiklik olarak değerlendirilmiştir.

Genelde TYMM, özelde ise bu modelin bir bileşeni durumundaki 2024 SBDÖP beceri temelli olarak ve özellikle de K-12 Beceriler Çerçevesi Türkiye Bütüncül Modeli temelinde yapılandırılmıştır. Bu öğretim programında beceri eğitimine, eğilimler, sosyal-duygusal öğrenme becerileri ve okuryazarlık becerileri gibi farklı kategorideki becerilerin yanı sıra beceriler arası ilişkilendirme ve programlar arası ilişkilendirme kapsamında yer verilerek becerilerin daha geniş bir çerçevede ve öğrenme-öğretme yaşantılarıyla ilişkili bir şekilde öğretilmesi amaçlanmıştır. Ortak metinde tüm bu beceriler detaylı bir şekilde açıklanmış ve alt basamakları ve süreç bileşenleriyle birlikte tablolar halinde gösterilmiştir. Dolayısıyla bu öğretim programında becerilerin kapsamı 2005 ve 2017 SBDÖP’yla kıyaslanamayacak derecede kapsamlı ve güçlüdür. Yine öğretim programında öğrenme alanları ile bağlantılı olarak kazandırılacak beceriler ile beceriler arası ilişkilendirme ve programlar arası ilişkilendirmeler gösterilmiştir. 2024 SBDÖP’nda beceriler çerçevesinin olabildiğince geniş tutulması ilk bakışta zor ve karmaşık bir görüntü yaratmakla birlikte programın işlevsel bir şekilde tasarlanmış olması ve program tablosu üzerinde gösterilerek

uygulama sürecinin her aşamasına sistematik bir şekilde yedirilmiş olması, bu karmaşayı azaltarak programın uygulanabilirliğini artırmaktadır. Turan & Akhan (2024) çalışmalarında 2024 SBDÖP'nin beceri boyutunun günümüzün ihtiyaçlarını doğrultusunda yapılandırıldığını vurgulayarak programda özellikle kültür okuryazarlığı ve sanat okuryazarlığı becerilerine yer verilmesiyle önemli bir eksikliğin giderildiğine vurgu yapmaktadırlar. Buna karşılık Şahin & Çelik (2024, 49), 2024 SBDÖP'da bazı becerilerin tek sınıf düzeyinde ve sadece bir kazanım kapsamında yer almış olmasının programın beceri temelli olmasına rağmen bilgi temelliymiş gibi algılanmasına yol açabileceğini belirtmektedir. Önger & Duman (2024, s. 1333) ise 2024 SBDÖP'nı değerlendirdikleri çalışmalarında beceriler yönünden 2024 SBDÖP'nı kendinden önceki programa kıyasla daha kapsamlı hazırlandığı sonucuna ulaşmışlardır.

Kavramlar “insan zihninde anamlanan, farklı obje ve olguların değişebilen ortak özelliklerini temsil eden bilgi formları” (Ülgen, 2004: 17) olup, öğrenme-öğretme sürecinde çıkarımda bulunmaya imkân yaratarak verilen bilgilerin ötesine geçilebilmesine olanak sağlarlar (Novak & Gowin, 1984: 15). Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımında öğrenmenin bireyin sahip olduğu bilgileri yeni fikirlerle bağdaştırarak yeni anlamlar ürettikleri aktif bir süreç olarak görülmesi (Naylor & Keogh, 1999): 3) bu anlayışa göre hazırlanan öğretim programlarında kavram öğretimine önem verilmesine ve programın temel unsurlarından biri olarak görülmesine yol açmıştır. Nitekim 2005 SBDÖP'nda kavram öğretimine önemli yer ayrılmış, kavram öğretim tekniklerinin yanı sıra her sınıf düzeyinde kazandırılacak kavramlara giriş, gelişme ve pekiştirme olmak üzere üç düzeyde liste halinde yer verilmiştir. Ancak konuyla ilgili araştırmalar özellikle programda temel kavramların nasıl öğretileceğine ilişkin kavram öğretim yöntemleriyle uyumlu etkinliklerin bulunmayışı (Doğanay, 2008), öğretilcek kavramların öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmemiş olması (Kılınç, Çoban & Akşit, 2015; bazı kavramların öğrencilerin öğrenme düzeylerine uygun olmadığı (Memişoğlu & Tarhan, 2016) gibi eksikliklerin olduğunu ortaya koymuştur. 2017 SBDÖP'nda kavram öğretimi ile ilgili olarak sadece programın uygulanmasıyla ilgili hususlar içerisinde kavram öğretiminde sınıflamalar ile farklı kavram öğretim yöntemlerinin dikkate alınması ve anlam karmaşası, kavram karmaşası ve kavram yanlışlarının giderilmesine çalışılmasına yönelik bir açıklamaya yer verilmiştir. Araştırmalar bu öğretim programının kavram öğretimiyle ilgili boyutunun yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır (Demirci, 2019; Kök, 2020; Turan, 2020).

2024 SBDÖP'nda programın içerik çerçevesi boyutunda her sınıf ve öğrenme alanında konuyla ilgili 4-13 arasında değişen sayıda anahtar kavrama yer verilmiştir. Bu kavramlar sosyal bilgiler dersinin disiplinler arası yapısının bir yansıması olarak farklı disiplinlerle ilgili kavramlardan oluşmaktadır. Bunun dışında öğretim programının öğrenme-öğretme yaşantıları çerçevesinin farklı aşamalarında da (temel kabuller, ön değerlendirme, köprü kurma, öğrenme-öğretme uygulamaları, farklılaştırma) ve öğrenme kanıtları boyutunda da öğretilmesi gereken kavramlar, kavram öğretim teknikleri vb. bağlamında kavram öğretimine atıfta bulunmaktadır.

2005 SBDÖP'nda üniteler arası (ders içi) ilişkilendirme, dersler arası ilişkilendirme ve ara disiplinlerle ilişkilendirmeye yer verilmiştir. Bu öğretim programında dersler arası ilişkilendirmeler boyutunda Türkçe, Fen ve Teknoloji ve Matematik dersleriyle; ara disiplinlerle ilişkilendirme boyutunda Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam, Girişimcilik, İnsan Hakları ve Vatandaşlık, Kariyer Bilinci Geliştirme, Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Özel Eğitim ve Sağlık Kültürü ara disiplin alanları ile ilişkilendirme yapılmıştır. 2017 SBDÖP'nda herhangi bir ilişkilendirmeye yer verilmemiştir. 2024 SBDÖP'nda ise üç farklı ilişkilendirmeye yer verilmiştir. Bunlar disiplinler arası ilişkilendirme, beceriler arası ilişkilendirme ve programlar arası ilişkilendirmelerdir. Disiplinler arası ilişkilendirme boyutunda

öğrenme alanları kapsamında konular yeri geldikçe Hayat Bilgisi, İnsan hakları, Vatandaşlık ve Demokrasi, Fen Bilimleri, Türkçe, Görsel Sanatlar, Beden Eğitimi ve Oyun, Matematik, Bilişim Teknolojileri ve Yazılım ve Teknoloji ve Tasarım dersleriyle ilişkilendirilmiştir. Beceriler arası ilişkilendirme ve programlar arası ilişkilendirmeye de yer verilmiştir. Beceriler arası ilişkilendirme ile kavramsal beceriler alan becerisi ve bu becerilere ait bütünleşik beceriler ile aynı disiplinin diğer alan becerileri ve bütünleşik becerileri ilişkilendirilmiştir. Böylece öğrenme çıktılarında yer verilmeyen bu becerilerin öğrenme-öğretme sürecine dahil edilmesi sağlanmıştır. Programlar arası ilişkilendirme ile ise sosyal-duygusal öğrenme becerileri, okuryazarlık becerileri ve değerler gibi programlar arası bileşenler ile öğrenme-öğretme uygulamaları ilişkilendirilmiştir.

2005 SBDÖP’nda yapılandırmacı yaklaşıma uygun ölçme değerlendirme uygulamalarına daha fazla yer ayrılmıştır. Bu program değişikliği aynı zamanda öğrenme anlayışındaki köklü değişimle birlikte gerçekleştirildiği için öğretim programında yeni anlayışa uygun ölçme, değerlendirme yöntem ve tekniklerini öğretmenlere tanıtmaya geniş yer ayrılmıştır. Buna rağmen konuyla ilgili yapılmış olan pek çok araştırmanın sonuçları ölçme ve değerlendirme boyutunun bu öğretim programının en fazla aksayan yönlerinden birisini oluşturduğunu ortaya koymaktadır (Gömlüksiz & Bulut, 2006; Doğanay, 2008; Dilmaç, 2008; Ersoy & Kaya, 2009; Tonga, 2019; Yıldız & Kılıç, 2018). 2017 SBDÖP’nda ölçme ve değerlendirme boyutuna 2005 SBDÖP’den daha az yer ayrılmıştır. Bu öğretim programında da önceki programa benzer şekilde çoklu ve süreç odaklı bir ölçme değerlendirme sistemi önerilmiş ve yapılandırmacı anlayışa uygun başka ölçme ve değerlendirme ilkelerine de yer verilmiştir. Konuyla ilgili araştırma sonuçları genel olarak bir önceki programa kıyasla 2017 SBDÖP’nın ölçme ve değerlendirme boyutunun daha olumlu görüldüğünü (Demirci, 2019; Pekuslu, 2019; Taş & Kiroğlu, 2018) ortaya koymakla birlikte öğretim programında ölçme-değerlendirme yöntem ve teknikleri ile ilgili bilgiler ile derslerde kullanılabilecek ölçme ve değerlendirme önerilerine yer verilmemiş olması (Çakmak, Kaçar & Akgün, 2023; Turan, 2020) eksiklik olarak değerlendirilmektedir. 2024 SBDÖP’nda da ölçme ve değerlendirme sisteminin esasları sistematik bir şekilde açıklanmıştır. Bu programda çoklu, süreç odaklı geliştirici (biçimlendirici) bir ölçme ve değerlendirme modeli önerilmiştir. 2005 SBDÖP’nda kazanım tablosu üzerinde sınıf ve öğrenme alanları düzeyinde ölçme ve değerlendirme önerilerine yer verilmişken, 2024 SBDÖP’nda her sınıf ve öğrenme alanı düzeyinde “öğrenme kanıtları” başlığı altında ölçme ve değerlendirme uygulamalarıyla ilgili açıklamalara, “ön değerlendirme süreci” başlığı altında ise bu süreçte yararlanılabilecek ölçme ve değerlendirme etkinlik önerilerine yer verilmiştir. Böylece 2005 ve 2017 SBDÖP’larına yönelik olarak dile getirilen üniteler kapsamında ayrıntılı ölçme ve değerlendirme önerilerine yer verilmemiş olduğu eleştirisi 2024 SBDÖP’da dikkate alınarak kullanılabilecek ölçme ve değerlendirme araçlarıyla ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Önger & Duman (2024, s., 1334) de çalışmalarında benzer sonuçlara ulaşmışlardır.

2005 ve 2017 SBDÖP’nda bulunmayan farklılaştırılmış öğretim ve okul temelli planlama boyutlarına 2024 SBDÖP’nda yer verilmiştir. Bu öğretimi programının farklılaştırma boyutunda her sınıf düzeyinde ve her öğrenme alanı kapsamında, sınıftaki öğrencilerin genel düzeyinin üzerinde olan öğrenciler için zenginleştirme, sınıfın gerisinde olan öğrenciler için ise destekleme stratejilerine yer verilmiştir. Böylece öğretmenlerin öğretim programında yer verilen stratejileri uygulayarak farklılaştırılmış ve desteklenmiş öğretimi hayata geçirmelerinin önü açılmıştır. 2024 SBDÖP’da ayrıca öğretim programının tamamlayıcısı ve destekleyicisi olarak tasarlanan okul temelli planlama ile de zümre öğretmenler kurulu tarafından dersle

ilgili olarak uygulanmasına karar verilen etkinlikler için her sınıf düzeyinde yıllık 5 ders saati ayrılmıştır. Bu uygulamayla belirli ölçüde öğretmen özerkliğine imkân sağlanması amaçlanmıştır.

Öğretim programlarının genel tasarımı, programın uygulanabilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. 2005 SBDÖP, yapılandırmacı öğrenme anlayışına uygun olarak hazırlanmış ilk öğretim programı olduğu için bu yeni anlayışı öğretmenlere tanıtmak ve uygulanmasını sağlamak için kapsamlı bilgi ve belge örneklerinin yer verildiği bir kılavuz niteliğinde hazırlanmıştır. 2017 SBDÖP’nda ise sadece sınıflar düzeyinde öğrenme alanları, kazanımlar ve öğrenme alanları kapsamında kazandırılması öngörülen beceri ve değerlerin belirtilmesiyle yetinilmiştir. 2024 SBDÖP’nın genel tasarım açısından çok daha işlevsel bir yapıda hazırlanmış olduğu söylenebilir. Bu öğretim programında sınıf ve öğrenme alanları düzeyinde beceriler, programlar arası bileşenler, disiplinler arası ilişkiler, beceriler, eğilimler, süreç, içerik, öğrenme-öğretme kanıtları, farklılaştırma konularında açıklamalara yer verilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin öğretim programı ile ilgili görüş ve önerilerini belirtmelerine imkân tanınmış olmasının, programın gelişimi ve ilerleyen süreçte yapılabilecek iyileştirmeler açısından faydalı bir uygulama olduğu düşünülmektedir.

TYMM kapsamında hazırlanan tüm öğretim programları gibi Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı da herhangi bir pilot uygulama yapılmadan 2024-2025 öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Bu durum öğretim programının uygulanması sürecinde birtakım olumsuzluklara yol açma veya istenilen yararın sağlanamaması gibi riskleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu nedenle bu çalışma sonucunda illerde uzman ve uygulayıcılardan oluşturulacak komisyonlar marifetiyle öğretim programlarının uygulanma süreçlerinin izlenmesi, değerlendirilmesi ve süreçlerden elde edilen veriler ışığında gerekli güncellemelerin yapılması önerilmektedir. Öte yandan öğretim programları ne kadar mükemmel hazırlanırsa hazırlansın, programda öngörülen hususların uygulama sürecine yansıtılabilmesi ancak bu konularda yetkin öğretmenler aracılığıyla mümkün olabilecektir. Bu sebeple öğretim programında öğrencilere kazandırılması öngörülen beceri ve değerlerin yanı sıra yeni modelin öngördüğü ölçme ve değerlendirme konularında, öğretim programının uygulayıcısı olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ile desteklenmelerinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Yazar Katkı Beyanı

Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir.

5. KAYNAKÇA

- Barr, R., Barth, J. L., & Shermis, S. S. (2013). *Sosyal bilgilerin doğası* (C. Dönmez, Çev. Ed.). Anı Yayınevi.
- Bektaş, Ö. (2019). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. R. Turan & T. Yıldırım (Edt.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* içinde (ss. 1-29). Anı Yayıncılık.
- Bektaş, Ö. & Turan, R. (2022). Sosyal bilgiler öğretim programları: içerik, kapsam ve örüntü. Ö. Bektaş & R. Turan (Eds.), *Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programları* içinde (ss. 1-20). Pegem Akademi Yayınevi.
- Can, B. (2019). *2005 ve 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Balıkesir Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi.
- Çakmak, Z., Kaçar, T. & Akgün, İ. H. (2023). Sosyal bilgiler öğretim programına ilişkin sosyal bilgiler alan eğitimcilerinin görüşleri: bir q metot analizi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 666-689. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.1290854>

- Çoban, O., & Akşit, İ. (2018). 2005 ve 2017 sosyal bilgiler öğretim programlarının öğrenme alanı, kazanım, kavram, değer ve beceri boyutları açısından karşılaştırılması. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(1), 479-505. <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v7i1.1395>
- Demirel, Ö. (2012). *Öğretim ilke ve yöntemleri öğretme sanatı* (19. Baskı). Pegem Yayınları.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Ersoy, A. F., & Kaya, E. (2009). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının 2004 uygulama sürecine ilişkin öğrenci görüşleri. *Kastamonu Education Journal*, 17(1), 71-86.
- Esen Aygün, H. (2019). Sosyal bilgiler öğretim programının sosyal-duygusal öğrenme becerileri açısından incelenmesi. *Eğitim ve Teknoloji*, 1(1), 82-99.
- Gömleksiz, M. N., & Cüro, E. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 95-134.
- Hotaman, D. (2008). *Yeni ilköğretim programının kazandırmayı öngördüğü temel becerilerin öğretmen, veli ve öğrenci algıları doğrultusunda değerlendirilmesi* [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi.
- İnan, S. (2014). Sosyal bilgiler eğitimi: nedir, ne zaman ve neden? Tanımlar, tarihi kökleri ve açıklamalar. S. İnan (Ed.), *Öğretmen ve Öğretmen Adayları İçin Sosyal Bilgiler Eğitimine Giriş* içinde (ss. 1-21). Anı Yayıncılık.
- Karakuş, S., & Akbaş, Y. (2024, Mayıs). *2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile 2024 Taslak Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın karşılaştırılması* [Bildiri sunumu]. XI. International Eurasian Educational Research Congress. Kocaeli, Türkiye.
- Karasu Avcı, E., & Turan, S. (2025). 2024 Sosyal bilgiler dersi öğretim programında disiplinlerarasılık. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, (2025), 16(1), 1-30. <https://doi.org/10.51460/baebd.1566959>
- Kılınç, E., Çoban, O. & Akşit, İ. (2015). Sosyal bilgiler ders kitaplarında bazı tarihsel kavramların kullanımının değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 10(3), 633-652.
- Kök, T. (2020). *2005-2017 Sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırılması: Olgubilimsel bir çalışma*, [Yüksek Lisans Tezi], Amasya Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi.
- Köksal, H. (2019). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. R. Turan & T. Yıldırım (Edt.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* içinde (ss. 39-66). Anı Yayıncılık.
- Kurtdede Fidan, N. (2013). Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi: Nitel bir araştırma. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(3), 361-388.
- Memişoğlu, H. (2012). İlköğretim 4-5 sosyal bilgiler ders programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 66-81.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2004). İlköğretim sosyal bilgiler (4 ve 5. sınıf) dersi öğretim programının kabulü hakkında Talim ve Terbiye Kurulu'nun 12.7.2004 Tarih ve 118 sayılı kararı. *Tebliğler Dergisi*, 2563 (Ağustos 2004), s. 709.
- Millî Eğitim Bakanlığı (1998). İlköğretim okulu sosyal bilgiler dersi öğretim programının kabulü. *Tebliğler Dergisi*, 61(2487), 531-568
- Millî Eğitim Bakanlığı (2005). *İlköğretim okulu sosyal bilgiler programı*. MEB Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2017). *Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine*: Ankara, 18 Temmuz 2017. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)* https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2023428142532575-2023_sosyal_bilgiler.pdf adresinden erişilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2024a). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni*. <https://mufredat.meb.gov.tr/> adresinden erişilmiştir (Erişim Tarihi: 20.08.2024).
- Millî Eğitim Bakanlığı (2024b). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. <https://mufredat.meb.gov.tr/> adresinden erişilmiştir (Erişim Tarihi: 20.08.2024).

- Millî Eğitim Bakanlığı (2024c). *Sosyal bilgiler dersi (4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) öğretim programı'nın kabulü ve yürürlük tarihine ilişkin TTK kararı*. <https://mufredat.meb.gov.tr/> adresinden erişilmiştir (Erişim Tarihi: 08.3.2025).
- Mutluer, C. (2013). Sosyal bilgiler programlarında yer alan beceriler hakkında sosyal bilgiler öğretmen görüşleri (İzmir Menemen örneği). *Turkish Studies*, 8(7), 355-362.
- Naylor, S. & Keogh, B. (1999). Constructivism in classroom: Theory into practice. *Journal of Science Teacher Education*, 10(2), 93-106.
- NCSS (2024). *National Curriculum Standards for Social Studies: A Framework for Teaching, Learning, and Assessment*. <https://www.socialstudies.org/standards/national-curriculum-standards-social-studies>
- Novak, J. D. & Gowin, D. B. (1984). *Learning how to learn?* Cambridge University.
- Ornstein, A. C. (1987). The Field of Curriculum: What Approach? What Definition? *The High School Journal*, 70(4), 208–216. <http://www.jstor.org/stable/40364981>
- Önger, S. & Duman, S.N. (2024). 2018, 2023 ve 2024 sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırılması. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2), 1308-1339. <https://doi.org/10.51460/baebd.1450941>
- Öztürk, C., & Kafadar, T. (2020). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1), 112-126. <https://doi.org/10.24315/tred.550508>
- PISA. (2016). *PISA 2015 Ulusal Raporu*. http://pisa.meb.gov.tr/wp-content/uploads/2014/11/PISA2015_Ulusal-Rapor.pdf (Erişim tarihi: 18.08.2024).
- Ross, E. W. (2006). The struggle for the social studies curriculum. *The Social Studies Curriculum: Purposes, Problems, And Possibilities*, 3, 17-36.
- Selvi, H. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi 2005 ve 2018 Öğretim Programlarının karşılaştırılması*, [Yüksek Lisans Tezi], Kütahya Dumlupınar Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi.
- Şahin, E. N., & Çelik, H. (2024). Sosyal bilimler alan becerilerinin 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı alan becerileri bölümünde yer alma durumu. *International Journal of Values in Education and Society*, 2(3).
- Taba, H. (1962). *Curriculum development: Theory and practice*. Macmillan.
- Taş, H., & Kiroğlu, K. (2017). İlkokul sosyal bilgiler dersi öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Elementary Education Online*, 17(2), 697-716.
- Tomlinson, C. A. (2001). *How to differentiate instruction in mixed-ability classrooms*. (2nd Ed.). Alexandria, Va. :Association for Supervision and Curriculum Development.
- Tonga, D. (2019). “2005 ve 2017 sosyal bilgiler öğretim programı: Benzerlikler ve farklılıklar”, *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 83-100.
- Tosun, A., & Gökçe, N. (2024). 2018 ve 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının sürdürülebilir kalkınma amaçları açısından incelenmesi. *The Journal of International Educational Sciences*, 11(40), 249-283.
- Turan, R. (2018a). 2017 İlkokul ve ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programı üzerine genel bir değerlendirme. *Diyalektolog-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 295-328.
- Turan, R. (2018b). *2017 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 2018 yılında gerçekleştirilen güncelleme üzerine bir değerlendirme*. Uluslararası Akşemseddin İnsan, Toplum ve Spor Bilimleri Sempozyumu (12-16 Eylül 2018) Bildiriler Kitabı, ss. 620-629, Çorum, Türkiye.
- Turan, R. (2020). 2017 Sosyal bilgiler dersi öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri (Aksaray ili örneği). *Mavi Atlas*, 8(2), 256-277.
- Turan, R. (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. R. Turan & T. Yıldırım (Edt.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* içinde. (ss. 30-63). Anı Yayıncılık.
- Turan, S., & Akhan, O. (2024). 2024 sosyal bilgiler öğretim programında okuryazarlıklar: MAXQDA ile tematik bir analiz. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 57-72.

- Tyler, R. W. (1949). *Basic principles of curriculum and instruction*. University of Chicago Press.
- Uğur, A., Keskin, S. C., & Şenel, T. (2022). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na yönelik görüşleri. *Öğretmen Eğitimi ve Öğretim*, 3(1), 17-37.
- Ülgen, G. (2004). *Kavram geliştirme, kuram ve uygulamalar*. (4. Baskı). Nobel.
- Ünal, Ç., & Başaran, Z. (2010). Yeni program çerçevesinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin sorunları (Erzurum). *Milli Eğitim Dergisi*, 40(186), 291-309.
- Yalçın, A., & Tural, A. (2023). 21. Yüzyıl becerileri ışığında sosyal bilgiler öğretim programının incelenmesi. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 1-9.
- Yapıcı, M., & Demirdelen, C. (2007). İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri. *İlköğretim Online*, 6(2), 204-212.
- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve toplumsal yapıda değerlerin yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-223.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2003). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, Y. & Çalışkan, A. (2024). 2024 Sosyal bilgiler dersi öğretim programının 2005, 2015 ve 2018 programlarıyla karşılaştırılmalı analizi. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 8(1), 108-142.
- Yıldız, V. A. & Kılıç, D. (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programlarına ilişkin öğretmen görüşleri: bir meta-sentez çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 2115-2127.